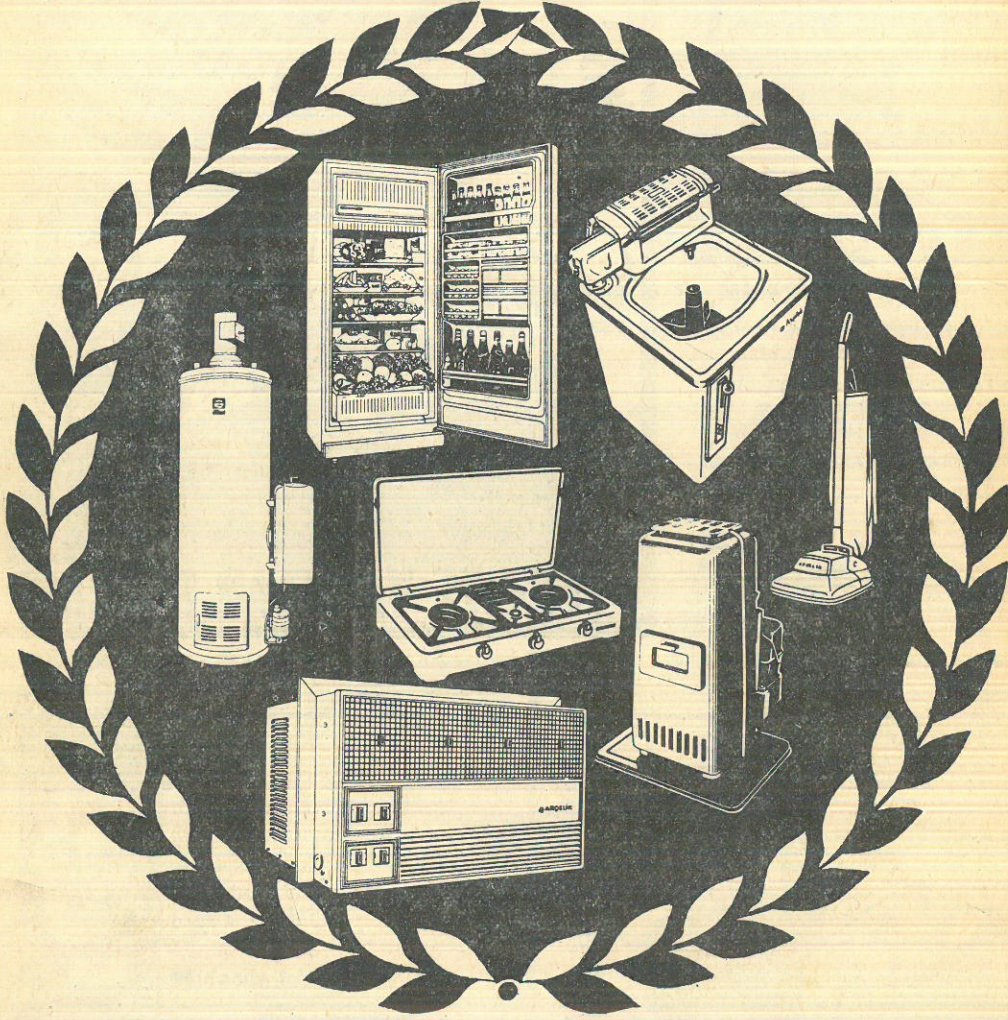

ev cihazlarında
ARCELİK
kalitede öncü... fiyatta ölçü

Tide 110 Temmuz 1973 Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

NİSAN 1973

İÇİNDEKİLER :

Anna Masala'yı Dinlerken	Yahya BENEKAY
Folklor ve Sanatta Freudizm ve Neo.Freudizm	Süleyman ARISOY
Eski İstanbul'da Ramazan Davulu ve Davul Yakısı	Malik AKSEL
Gümüşhane Masallarında Atasözü, Deyim ve Beddualar	Dr. S. SAKAOĞLU
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla: İşin Kolayı (V). H. DİZDAROĞLU	
I. İstanbul Sanat ve Kültür Festivali	Ihsan HİNÇER
Bektâşilikte Kadın (2)	Doç Dr. Bedri NOYAN
Çumra'nın Fethiye Köyünde "Kaynanam Cadı" Oyunu	Seyda OĞUZER
Sinop Köylerinde Düğün Gelenekleri	C. ÖZDOĞRU — N. ÖZDOĞRU
Akçayazı Köyünden Bilmeceler, Atasözleri, Sözcükler	Zeki SARIHAN
Türkiye Halk Oyunları Yarışması Ankara'da Yapıldı	T.F.A.
İlgın'da Atasözleri ve Deyimler	Haydar CENGİZ
Kayı Köyü Bilmeceleri	Osman SAYGI
Bir Konya Masalı : Kabak Kız	Feyyaz CANER

BİZE GELEN KİTAPLAR — CİLTLERİMİZ

SAYI: 285

KURUŞ: 250

**DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR**

TÜRKİYE § BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 36)

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

**YURT İÇİNDE
195 ŞUBE**

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde

7,5 MİLYON LİRA

para ikramiyeleri

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

(Folklor : 37)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 285

NİSAN 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

Anna Masala'yı Dinlerken

Yazan : Yahya BENEKAY

Hani, uçak, havalanmak üzere pistin bir ucuna gelir. Pilot, orada uçağı mıhlayıp bir son denemeye girer ve olanca hızıyla gaza basar. O zaman uçak yerinde bir oynar, uğuldar, kendini boşluğa fırlatmamak için zor tutar. Öyle işte. Bayan Anna Masala da öyle coşkundu, öyle yerinde duramıyordu. "Türk"e olan daha doğrusu "Müslüman Türk'e" olan sevgisini dile getirebilmek için. O coşkun duygular, düşünceler, övgüler dil dağarcığının dar boğazında üst üste yığılıp kalıyordu. Ah, Türkçe'yi istediği gibi konuşabilseydi bir. Ama, gene de, nerede; nasıl ve o gencecik halinde ne zaman öğrenmişse öğrenmiş, doğma büyüme Lâtin'ler için çok güç olan Türkçe'mizi oldukça güzel dillendiriyordu. Döndürüp dolaştırıp sözü bizim üzerimize getiriyordu. Bunu, gururla böyle diyorum. "Türk" üzerine getiriyor yerine, lâfı "Bizim üzerimize" getiriyor diyorum. Hani, Atatürkümüzün, ebediyyen yankıyacak; plâkları döndükçe içimizi tatlı bir ürperişle allak bulak edecek o veciz haykırışı, "Ne mutlu Türküm diyene" deyişi var ya, onun gibi sayın Bayan Anna Masala'nın baştan ayağa his kesilmiş, mâna gövdemizin ancak Yüce Tanrının bildiği en ince yerini okşayan deyişleri, beni, nerelere, hangi çağlara, hangi duygulara alıp götürmedi ki. Ben hayatının ilk on yılını, ne kadar iyi, dost ve kardeş davranmış da olsalar, Romanya'da, Romen ulusunun arasında bir azınlık

olarak yaşamış bir Türk'üm. Dedem oraya, Dobrucaya o zamanlar Türkiye diye görmüş gelmiş Kırım'dan. O da öz yurdunu, daha doğrusu, Türk soyunun bir başka ülkesi, bir başka toprağı olan doğduğu yerleri bırakıp kaçmak zorunda kalmış. O göçüş, nihayet bir torunluk süre duraklayabilmiş. "Ak Toprak" öyküleriyle, türkülerıyla bü yüdüm ben. Ak Toprak dedikleri Türkiye idi. Romen okulunda okuduğum kitaplarımda benden, bizden, "Turcii: "Tatarii: Komanii; Guzii.." diye fakat "Barbârların Akını" başlığıyla söz ediliyordu. Oysa, öğleden sonraları gittiğimiz Türk Cemaati okulundaki kitaplarımda, soyumdan soyumdan, gümbür gümbür kahramanlık larımdan, Attilâ'dan, Cengiz Han'dan, Osman Gazi'den, Yıldırım'dan Timur'dan Fatih Sultan Mehmet'ten; Mustafa Kemal Paşa'dan altın sayfalar vardı. Sabahları Romen ilkokulunda, hristiyan öğrencileri derse başlamadan, sınıfımızın doğu duvarında asılı duran İkonoya, Hazreti Mer yemle kucağındaki yavru İsa'ya, döner dua ederlerken, biz müslüman çocukları da Kible'ye doğru durur, ayakta el bağlar, her birimiz kendi başımıza bildiğimiz duaları okurduk. Aynı köyde, aynı sokaklarda, aynı kırıklarda, tarlalarda yaşadık. Aynı hava aynı su. Kreçmet derlerdi, Noel dedikleri, o bayram geldi mi (tövbe, bayram değil, yortu demem lâzım; rahmetli Ömer efendi hocamız iki de bir tembihlerdi bu

**HOS
BAG**

**SARAP SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın: 60255 — 38)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 39)

farkı) köyün ortodoks hristiyanları birer domuz boğazlardı. Bir viyaklama alırdı ortalığı, Eziyet ede ede öldürürlerdi o domuzları kızdırılmış şişlerle. Bir damla kanı akmamalı imiş. "Domuz", aman Allah'ım ne müthiş bir kelime, ne tiksinti ve nefret uyandıran bir deyim o. O şişlenmiş domuzları, sonra ayaklarından direklere asarlar, saman alevlerinde tütsülerlerdi. Ööf, ne pisti o yanık kokuları. O gün kabak kaynatılırdı. Kabak Cennet taamı. Domuz kokusundan kaçan kutsal ruhlar, melekler, müslüman bacalardan tüten kabak kokusuna gelesiydi. Harman komşumuz Sağır Hasan Ağa'nın harmanının kenarına sokulan bir domuzu demir dirgenle bir vuruşta öldürdüğünü gözlerimle gördüm. Sonra, domuz kokladı diye harmanı üç gün üçer defa yıkadı. Tam da harman zamanı, işi üç gün geç kaldı. Bu, "Serhadlerin" dramıdır. Bunları yüzyıl okutsanız müslüman çocuğuna oralardaki kadar etkili belletemezsiniz. "Lâik" ülkelerdeki inanış, töre ve din farklılıkları öyle aşıkâre ve uygulamalar öyle kesin ve keskin değildir. Aradan otuz yıl geçtikten sonra, geçici görevle Brüksel'e gittiğimde bir Belçikalı dostumun evine yemeğe çağırılmıştım. Hanımı nefis bir pirzola hazırlayıp koydu sofraya. Servis yaptılar. Yemeğe başladım; Çok lezzetliydi. "Ne eti bu?" dedim. Bir "Porç" deyiverişlerini hatırlıyorum. Çatal bıçak düşüvermiş elimden. Öyle anlattı o anı evin hanımı. Sonra, "Mösyö Benekay; o yuvarlak yüzünüzün birden uzadığını farkettim, korktum" demişti. Anlamışsınızdır, porç domuz demektir. Öyledir bu. Onlar Hazreti İsa'dan 1973 bizler Hazreti Muhammedimizden 1394 yıl berilerdeyiz. Günümüzün dramı bu değil. İsa, Musa, Muhammed problemi değil, inanmak veya inanmamak meselesi.

Hepimizin bütün insanların ve yaratılmışların Rabbi olan "Tek Allah"ı inanıp inanmamak meselesi. İnanmayanların inanlarla kavgası adeta. Türk soyu, tarih içinde nice devletler kurmuş. Bir ok hızıyla fırlamış nerelere taşmış. Gele gele bugüne gelmiş. Diline, dinine sahip, her anlamda — ve en mükemmel şekilde — gerçek hürriyet içinde tek Türk ülkesi, sadece şu mübarek Türkiyemiz. Yüce ve şanlı tarihimizin son bin yılı göstermektedir ki,

Türk Boylarından müslümanlığı kabul etmemiş olanları uluslar deryasında erimiş ve kaybolmuş gitmişlerdir.

İşte, pek değerli Türk dostu, Türk'e: Türklüğe her yönüyle kendini adanmış Sayın Bayan Anna Masala, dönüp dolaşıp bu pek önemli noktaya parmak bastı ki elimde olmadan ürperdim. Ülkelerinde "Türk" bulunan devletlerin, niçin; her şeyden önce Türklerin müslümanlığına el uzattıklarındaki sırrı, böylece iyi sezebiliyor insan, "Lâiklik" dinsizlik değildir. Tam aksine dine saygıdır. Ama "Lâikliği" dinsizlikmiş gibi gösterenlerin, göstermek isteyenlerin; Türkün en az bin yıllık ve en sağlam manevî dayanağı müslümanlığını sinsi sinsi kemirmeğe çalışanların ard niyetleri, bu tarihî gerçek ve sonuç karşısında açıkça sırtıyor.

"Türkler, kahraman; mert bir soy, ama, siyaseti pek beceremiyor" diyor Bayan Masala. Dosdoğru. Uzun lâfa ne hacet, tarihimiz ortada.

Bayan Anna Masala: İtalyan, Türkü, T ü r k l ü ğ ü ve Türkçe'yi kitaplardan ve kendi kendine öğrenmiş. Pek de genç. Bizleri tanıtmağa ve öğretmeğe çalışan bir gönüllü bilgin. Sık sık gelip gitmede imiş ülkemize. Son defa: Konya için, Hazreti Mevlâna törenleri için gelmiş, İstanbul'da, Türk Aydınları Ocağı'nda, Türk Edebiyatçıları Birliğince hazırlanmış bir tanışma toplantısında konuştu biraz. Bana, sevgili dostum şair Gültekin Samanoğlu söyledi de öyle haberdar oldum. Allah razı olsun, ondan. Kuraksımışım böyle toplantılara meğerim. Çok duygulandım. Bir saat kadar kalırım diye gelmiştim, ikibuçuk saat geçmiş kalkınca anladım. Türkolog bayan Masala'nın on iki adet öğrencisi varmış, İtalya'da. Onlara bizi, Türkleri, Türklüğü öğretiyormuş. Oniki kutsal bir sayıdır. Hazreti İsa'nın oniki Havarisi gibi. O'nun oniki öğrencisi de Türklüğün İtalya'daki yayıcıları olacaktır.

Folklor ve Sanatta Freudism ve Neo-Freudism

Yazan : Süleyman ARISOY

I — GİRİŞ — TANIM :

Folklor (Halk Bilim)'da, Etnoğrafya (Budun bilim)'da olsun, bu toplumları oluşturan insanın yaşantısını ve sanat yapıtlarını açıklayan bir yeni görüş te Freudism'dir.

Freudism genellikle kişinin yaşantısı ve bilinç altına itilmiş libidosunda bir çok refülman, stress yani baskı altında tutulmuş olan ve çoğunlukla iç güdüsel istek ve duyguları ile ilişkilidir.

Sosyal yaşantıyı düzenleyici kanunlar, gelenekler, görenekler, toplumsal kurumlar bilido'dakilerin salt olarak dökülüp gerçekleşmesini önler. Bilindiği gibi Freud'un bu görüşü ilk ortaya çıktığında sert tepki ile karşılandı. Sonraları büyük ilgi gördü, biyoloji, sosyolojide genellendi ve doğrulandı.

Çağımızın sosyal ve sanat davranışlarını incelersek oluşum ve gelişimlerin altında gücünü aldığı Freudist bir temel görülebilir. Bu çağımızda (Neo—Freudism—Yeni Froydculuk) olarak tanımlanabilir.

Folklor, etnoğrafya uygulama, inanış davranış ve çeşitli eski çağdaş sanat dallarının yapıtlarında yaygın olan abstre-soyut sanat görüş ve davranışı, ayrıca ortaya çıkan pop-art gibi bunların tümünü kapsayan bir (Hippy Toplum—görüşü ve davranışı) ile ilişik olan felsefenin temelleri Freudism'e dayanmaktadır.

Düzen, sınır, gelenek ve görenek tanımayan, bunları yıkan sanat ve yeni sosyal toplum, kişileri Neo-Freudism felsefi görüşün doğmasına etki yapmışlardır.

Bize göre folklor ve etnoğrafya örneklerinde görüldüğü gibi gelecekte, bu akım salt Freudism'in yöneltisinde iç güdüler, baskı altında sıkışmış çelik zemberekten kurtulurcasına tamamen boşalacak formalist, tutucu sosyal gelenek, görenek ve davranışı yıkacaktır. Bunu sağlayacak olan da (Neo-Freudist) yeni bir felsefi görüşle olacaktır.

Ne var ki toplumsal kurumların ilkeleri ve düzenlemelerine göre insanlar bu davranışlarını sürdüreceklerdir.

Seksüalizm (Kösnü) folklor ve etnoğraf-

II — SAN'AT VE KÖSNÜ :

ya ile ulusal bir çok sanat eserlerinin yaratılmasında ve bu yapıtları meydana getiren sanatçıların us, iç güdü ve bilinç altında büyük sanat potansiyeli olarak insanın oluşumundan bu yana süre gelmiştir.

İnsan var oldukça bu güç, bu kaynak var olacaktır. Kaldı ki hayvanlar âleminde bile, devirler boyunca düzenli ve şaşmazlıkla büyük bir iç güdü ile onların bu konudaki yaşantılarını sürdürmelerini sağlamaktadır. Arthur Shphenauer bu konuyu gayet açık, seçik, bilimsel ve güzel bir şekilde ifade etmektedir (1).

Seksüalizmin kişileştirme sanat yapıtlarının anlam, anlatım ve ortaya konuşunda sanatsal aksiyon iki şekilde görülür; Introverti (İçe dönük) ve Extroverti (Dışa dönük) davranışlardır.

Dışı canlı varlık, introverti olan, içine dönük, kapalı, her şeyin kendine yönelmesini bekleyen tüm madde ve fedakârlıkların kendisi için olmasını isteyen ve bunu koşullandıran, gelenek hâline getiren ego-ben canlıdır. Erkek canlı varlık ise, Extroverti, dışa açık, dışarı uzayıveren, dökün, sarf eden, dışıye kul köle olan diğergâm-altruist canlı varlıktır. Gerçekten bu insan ve hayvan evreninin birlikte sürdürdükleri yaşantılarının ana ve ilke davranışı olmakta ve dolayısıyla sanat yapıtlarına da aynı şekilde yansımaktadır.

Kösnül (Seks) konuları, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ciddi bir bilim problemi olmaya başlamıştır (2).

Batı ve ileri ülkelerin karikatürlerinde bugün büyük güldürü ve espiyriyi sağlayan yapıtların ortalama %90'ı kösnül (seks) konuları kapsamaktadır.

III — ANİMİZM VE KÖSNÜ :

Animizm (dışardan cansız görünen doğanın ruhlandırılması), büyü ve fikirlerin sınırsız gücünde bereketin sağlanması amacı ile, seksüel (kösnül) büyüün yapıldığı çeşitli davranışlarda görülmektedir (3), (4)

Gerçi ilkellerle, insanı konu edinen bilimlerden biri olan etnolojide onun bir kültür yaratıcısı olarak ele alınıp incelemesinin

de, farklı görüşler ve açıklamalar, ekoller vardır (5).

Toplumsal evrimi, Edward B. Taylor (1832—1917) animizmi, yani her şeyde bir ruh bulunduğu görüşünü dinlerin bir evrimi olarak görmüştür (6). Böylece çağdaş Freudist görüş ile animizmin arasında da bir bağ kurmak kabildir.

IV — HIPPY FELSEFESİ — NO WAR MAKE LOVE :

Çağımızda özellikle Hippy felsefesini benimsemiş olan geniş genç kuşak kişilerinin çok bulunduğu Avrupada, bilinen klâsik freudizmin revizyonist bir görüşle değişime uğrayarak Neo-Freudism halinde ortaya yeniden çıktığı ve bunun da yeni san'at akımlarını, görüşlerini etkilediği yeni garip yapıtların oluşumuna temel teşkil ettiği söylenebilir.

Love—Peace (Aşk—Barış) Çağdaş kuşak yaşantısında bu iki kelimeyi simgeleştirir ve ortaya yeni bir Hippy felsefesini çıkarmıştır. Harp yıllarında insanlık dışı yaşantı, davranış ve yok olmaların ortaya çıkardığı bir antitez felsefe olarak daha çok sevgi ve kösnülü yaşamın anlamı olarak almıştır.

V — RESİM — HEYKEL, PLÂSTİK SANATLAR VE KÖSNÜLLÜK :

Gerçekte Freudizmle san'atın ilgisi çağdaş sanattan çok önceleri prehistoryaya kadar dayandığı gibi ilkel sanatın temellerinde ve yapıtlarında da vardır. Okyanusya, Afrika, Asya, Amerika ve diğer ilkelde majik, büyü ve sanat unsuru olarak Freudist san'atın yapıları bugün bol olarak izlenmektedir.

Folklor sanat ve zenaatları ile budunların bu amaçlı yapıtları içindeki resim ve heykel sanatında çeşitli kösnül unsurlar bulunabilir. Dr. Alfred Kinsey'e göre: İnsan vücudunun veya vücudunun bazı kesimlerinin resim ve heykel konusu yapılması, sanatçının model olarak seçtiği varlığa karşı kösnüllük ilgisinin en açık belirtisidir. Sanatta kösnül unsuru konusunda yapılan çok geniş araştırmalar gösteriyor ki, erkek veya kadın vücudu yapan erkek sanatçıların büyük bir çoğunluğu, eserlerini yaratırken konu olarak aldıkları vücuda karşı cinsel bir ilgi duymaktadırlar. Michelangelo, Leonardo da Vinci; Raphâel, Ru-

bens, Rodin, Renoir, Maillol gibi büyük ressam ve heykeltıraşların yaptıkları çıplak kadın resimleri ve heykellerinde kösnüllük unsuru taşımayanları enderdir (7).

Sosyolog Rondall Hudson (Sinemada cinsel devrimden söz etmek, boşuna bir şey değil. Şaşırtıcı bir hızla ilerleyen bu devrim, yedinci sanat dalının üç yıl gibi kısa bir süre içinde, yeni ahlâk anlayışının resimle ortaya koymayı başarımında oldu. Cinsel bakımdan tatmin kötülüğü önler. Cinsel yönden tatmin olmuş birinin yıkıcı, bozucu, kırıcı olması mümkün değildir. Krimnoloji bunu göstermeğe yeter. Bu bakımdan, cinsel özgürlüğü kabul eden sinema suçu önleyecektir. Zira çoğu suçlu, yalnızlığın meydana getirdiği nevros yada içine kapanıklık sebebi ile suç işler) (8) diyor.

Bu nedenle, çağdaş sinema sanatında cinsellikle ilgili konuları işleyen Bergman, Bunuel ve Fellini yeni bir ekol yaratan film yapımcısı ve rejisörlerdir. Bunları izleyen diğer yapımcılar ve rejisörler de dünyanın diğer ülkelerinde bu çağdaş sanatı sürdürmektedirler. Bunlara örnek olarak ta İtalyan Pasolini, Rus Yuri Dzerov gösterilebilir.

VI — PORNOGRAFI VE SAN'AT :

Kösnü (seks) konusu son bir kaç yıl içinde büyük açıklık, bağımsızlık kazandı. Bu özellikle gençler arasında oldu (9). Bu nedenle resim, yazı ve diğer araçlarla cinsellik konusunda (pornoğrafi) denen yeni bir alan açıldı. Bu yeni akım ve alanın ahlâk, hukuk, sanat ve sosyal yapı ile olan ilişkileri, değerlendirilmesi, tanımı ve çeşitli yönleri şimdilerde tartışmalıdır. Ama nevrerki konu ilkel çağdan, çağdaş san'ata dek süreli geliştirilerek izlene gelmiştir.

Freud'la psikoloji biliminde devrim yaratılarak psikanaliz denen yeni bir branşın doğması ile, insan bilinç altı ile sanat arasında bir köprü kurulmuştur.

Sinemanın dışında bugün Avrupa ve Amerika'daki tiyatro ve kabare gibi yerlerde güzel yapıtlı kadın sanatçıların müzik temposuna uyarak gösteri yapmaları denen Burlesque niteliğindeki oyunların amacı cinselliğin sanatsal bir görüntüsüdür. Böylece konu tiyatro gibi diğer alanlarda da kendini ortaya koymuş olmaktadır. Gerçekte bunun da temeli ve eskiliği çok eski

tarihlere kadar dayanmaktadır.

Hemen, hemen tüm folk-etno ve ulusal sanat dalları sanatçıların özellikle resim sanatının konularında, yaşantılarında kösnü (seks) ve freudist özellikteki konu ve ortam devri olmuştur. Hepsini az çok bu devri geçirmiş bazen bu konu ve devrede uzun süre kalınmıştır. Ama sanat yapıtları karşısında kösnü, sanat çelişkisi, çakışması ve gelişmesi olmuştur. Gerçekte de sanat çok karma yapıtlı olan bir konudur (11).

VII — FREUDİZM — PSİKOPATOLOJİ VE RUH SAĞLIĞI :

Çağdaş sanatla folklor ve etnolojide freudizmin çeşitli görünümlerini izlemek mümkündür. Psikopatolojik sanatta bu bir bakıma boşalım, tanımlama fonksiyonlarında açıkça görülür. Çağdaş Psiko—Therapi'de ise konu olarak başta gelmekte ve büyük yararlar sağlamaktadır. İlkelerde sevgi, üreme, birleşme konularında, animizmle karışık olur. Bu alandaki büyü, sihir, myth gibi davranış inanışlarının temelleri psiko-patolojiktir. Bu, sanatla iman ve bilinç altı arasındaki ilişki demektir.

Sanatla bilinç altı arasında kurulan köprünün Freud'dan sonra, şimdilerde çağdaş sanatta bilinç altına itilmiş duygu istek gibi psikolojik unsurların sanat gösterişi amacı ve yolu ile dışa aktarıldığı görülmektedir (12).

VIII — FREUD — SAN'AT VE SONUÇ

Folk-etno'nun tüm sanat dallarının çeşitli yapıtlarında Freudist düşünce, tasarım, eylem ve idé, toplumsal ve ahlâksal kurumların engelleyici etkileri nedeniyle genellikle çoğu yapıtlarda özellikle resimlerde simge olarak ele alınır. Ama bazı yapıtlarda da bu açıkça izlenebilir. Örnek olarak sürrealist ressam olarak tanımlanan Yüksel Arslan (Artslan—Arture) in yapıtları gösterilebilir (1967 Türk Alman Kültür Merkezi ve Galerie J. Desbrière, Paris, 1965 Galerie Sydow, Frankfurt ve Galerie Passepartout, Kopenhag, 1962 Galerie Raymond Cordier, Paris—Homoculus, Cucus, Palas Planus, Phallus, Micrococcus, 1959 Türk Alman Kültür Merkezi İstanbul, 1955 Galeri Maya İstanbul) Bunlardan başka Ankara'da Fransız—Kültür Merkezinde açtığı son sergi de müstehçenlik iddiası ile takibata uğramıştır.

Bazı çeşitli özellikle çağdaş sanat açısından yapılmış sanat yapıtlarında Freudist temellerde kösnül imajları (tasarımlar) sanat yapıtlarında simge olarak daima izlemek mümkündür. Bunlarla psikanaliz ilkelindeki Libido: cinsel, kösnül dürtü çeşitli açılardan değerlendirilmektedir (13).

Son olarak diyebiliriz ki, çağımızda, insan varlığının, yaşantısının tek temeli olan cinsel konu araştırmalarının devamına müsaade edilip, edilmeyeceği tartışma konusu olarak süre gelmiştir. Masters—Johnson araştırmaları farklı açılardan yapılmış ve bu incelemeler de öncelik taşımamaktadır; fakat onlara yeni gerçekler ve görüşler katmaktadır (14).

Hiç bir toplumun sanatı onun toplum yapısı ve kültüründen bağımsız değildir (15).

(1) SHOPHENAUER, ARTHUR (1955) — Aşkın Metafizigi — Remzi Kitapevi, İstanbul.

(2) SENA, Cemil (1971) — Seksüalizm — Dünya Gz. 16. 4. 1971, İstanbul.

(3) FREUD (1971) — Totem ve Tabu — Remzi Kitapevi, İstanbul.

(4) The Magic Art, S. 120.

(5) Örnek, Sedat Veyis (1969) — Etnolojinin Tarihçesi, Başlıca Ekolleri, Görevleri — A.Ü.D. T.C. Fak. Antropoloji, Ankara Üni. Basımevi.

(6) Güveng, Bozkurt (1972) — İnsan ve Kültür: Antropolojiye giriş — Ayyıldız Matbaası.

(7) KINSEY, MARTIN, GEBHARD WARDELL, POMEROY (1955 — Kinsey Raporu — Sh. 109, İstanbul Yayınevi Matbaası.

(8) Dünya Gz. 24. 8. 1969, Beyaz Perdede Cinsel ihtilâl.

(9) GELEN, Arif — Yirminci Yüzyılın En Önemli Olayı Hangisi — Ulus Gz. 20. 3. 1970.

(10) FREUD, Sigmund — Cinsiyet ve Psikanaliz — Varlık Yayını 992, İstanbul.

(11) ARISOY, Süleyman (1971) — Abstr. Sanat — Ankara Sanat Dergisi, y. 5, No: 59 Mart.

(12) ARISOY, Süleyman (1971) — Sanat ve Psipatoloji — Ankara Sanat Dergisi, y. 5, No: 57, Ocak Ankara.

(13) ARISOY, Süleyman (1972) — Folklor ve Erotizm — Türk Folklor Araştırmaları Dergisi. No. 277, Ağustos, İstanbul.

(14) MASTER, Johnson (1970) — Seks Raporu — Ağaoğlu yayınevi, İstanbul, 1970.

(15) WELIS, Calvin (1971) — Sosyal Antropoloji açısından İnsan ve Dünyası — Sh. 148 / 149, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Ramazan Davulu ve Davul Yakısı

TFA (285) Nisan 1973

Yazan : Malik AKSEL

Yıl 1921... Şehzadebaşı'nda sahur ilân eden bekçi Ömer Ağa'dır. Bunu bu semtin yerlileri, eskiler hatırlarlar. Şehzadebaşı'nda tiyatrolar, kahveler, sinemalar kapandığı zaman o ortaya çıkardı. Artık eğlence saati sona ermiş ibadet saati başlamıştır. Şehzadebaşı'nda onun davulu ile sade sahur değil Direklerarası'nın finali da ilân edilirdi.

Uzunca boylu, gaytan bıyıklı yakışıklı bir adamdı. Fesinin üstündeki yemenisi, çapraz yeleği, püsküllü koyu kırmızı kuşağı, gümüş saat kordonu, koyu lacivert poturu, onu daha da gösterişli bir hale sokardı.

Bu bekçi, bu kıyafetle, hele davulu ile buranın en tanınmış şahsiyeti sayılırdı. Ömer Ağa ramazan davulunu çalarken âdetta kendinden geçer, bazan poturlu dizi ile davulu havaya fırlatır, bazan havada, başı

üstünde bir sağa, bir sola döndürerek çalar, sonra döne döne ayak oyunları yapar tokmağı kâh kasnağa vurur, kâh eliyle davul üzerinde tempo tutar, türlü ayak oyununa geçerdi!

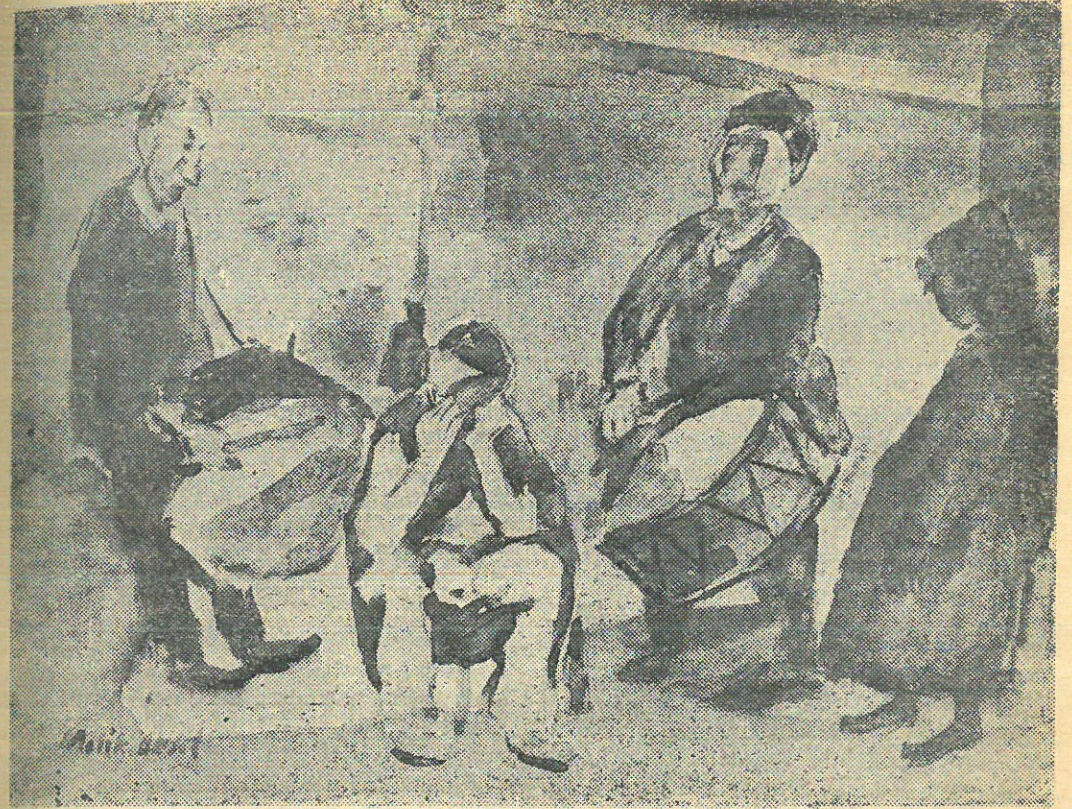
Bu ilkin bekçinin davul çalışında kendisine göre bir tavır bir eda vardı. Bazan etrafı inletir gibidir, bazan zıplatır gibidir. Ömer Ağa davulu çaldığı sırada sade kendisi değil, onu seyredenler de hafif hafif ona uyarlar, tempo tutarlar, hatta ona ayak uydururlardı.

Bazan seke seke yürür, bazan bir noktada durur dakikalarca el kol hareketleri yaparak davulunu çalar, kadın erkek yanından ayrılmaz, Ömer Ağa'nın tokmağıyla çomağını nasıl davul üzerinde bir sihirbaz gibi oynattığını seyrederdiler. Onun geçtiği yerde kafalar kalkar, evlerine gidenler ökselenmiş gibi kalakalırlardı. Hele kadın-

Ali Kuka'nın Ramazan'da davul çalması

(Malik Aksel)

Şile'nin Kabagöz köyünde "Davul Yakısı"

(Malik Aksel)

lar, kızlar kaç göçü bir yana bırakır, ellerindeki fenerleri Ömer Ağa'nın yüzüne tutarak onu seyrederek, ona hayranlık gösterirler, burnunun dibine kaçar sokulurlardı.

Eskilerin dedikleri gibi: "Kızı kendi haline bıraksan ya davulcuya varır, ya zurnacıya." Buna sâde kızlar değil onların anaları da âşıktı, nineleri de. Erkeğe bakınca yüzü kızaran arap bacılar, çerkez dadılarıyla büyüyen paşa kızları dört yapraklı gül gibi Ömer Ağa'nın yanında açılırlar, namahremliklerini unutup ona laf bile atarlar sonra onu daha iyi görebilmek için adım adım yanına sokulurlardı.

Kadın kısmı gariptir, o, bunları görmezlikten geldikçe onlar da cesaretlerini artırırılar. Hatta genç kızlar:

— Ömer Ağa ne olur bir kez daha çalsana!

Derlerdi. O, vazifesinin önemini bilir bir asker gibi ilerler, Veznecilerden Saraçhane'ye kadar yürür, orada kaldığı yerden başlardı. Bu yakışıklı, gösterişli, gaytan bıyık-

lı bekçi cezbeye tutulmuş dervişler gibi kimseye bakmadan ilerlerken bütün gözler ondan ayrılmaz, bazıları yolunu değiştirerek ardından giderler, onu ikinci bir sokakta bulurlardı.

Kel Hasan'ın köy düğünü davulcusu onun yanında çırak bile olamazdı.

Ömer Ağa Şehzadebaşı'nın tiyatrodan oynayan bir artisti değil, sokakta oynayan bir artisti gibidir.

★

Bugün Kumkapı Nişanca'sında Ali Kuka'yı tanıyan var mı bilinmez. Bir vakitler I. Dünya Savaşı sırasında bu mahallede ramazan davulunu çalan sadece Ali Kuka idi. Bu yarı deli adam omuzuna davulunu aldı mı gözü bir şeyi görmezdi, basardı tokmağı davula: Dan dan da dan dan, dan dan!.. Bazan bir sokaktan üç dört defa geçer, bazen hiç geçmezdi. Davul çalında ustalığı olmadığı halde nedense Nişanca'da bu vazife her sene ona verilir. Halkı Sahura kaldırmak için davulunu patlatırcasına çalardı. Bunda ayrılık gayrılık bil-

mez, kâfirleri imana davet için yabancı sokaklarda daha da fazla dururdu. Tuttuğu tempo hep aynıdır "dan dan da dan dan, dan da dan dan" ibaretti. Bir Allahın kulu, dan dan dan dan" diyemez, herkes gölgesinden korkardı. Hele yabancılar pencere perdeleri arkasından gölgelerini bile göstermezlerdi. Umumî harbin korkusu bütün İstanbul'a sinmişti.

Ali Kuka'nın ikinci işi de kedilerine bakmaktı. O daha mahalle kahvesinden davulu omuzuna alır almaz ilk işi evine uğramak, daha doğrusu kulübesine gidip, kedilere bakmaktı. Buradan ayrılınca sürü halinde tekiri, haydut'u, kıkuyruğu, nazlıyı, pamuğu, tekbıyıkı, sarmanı, toramanı, moruğu, arabı, mistiği, mestanı, pısırığı, peşine düşerdi. Hepsine de bir ad koymuştur. Ali Kuka yürür, onlar yürürdü. Nihayet kediler yorulup yolda kalınca bu defa çocuklar etrafını sararlardı. Davul çalar, çocuklar da "Heyamola heyamola hel esa yesa" diye bir eski gemici havası tutturlar, durmadan gürültü ederlerdi.

Her mahallenin davulu biter, Ali Kuka'nın bitmezdi. Sahur, imsak vaktine kadar değil, onun istediği zamana yahut yorulup bitap düşünceye kadardı.

O zamanlar kimse kimseye bir şey sormaz, hele hiç mütalaa yürütemezdi. Halk sade alacağı vesika ekmeğinin artıp artmayacağını düşünür, açlığa çare arardı.

★

1921 yılındayız. Şile'de Kabagöz köyünde davul çalınıyordu. Ramazan değildi. Üstelik düğün olsa zurna sesi de iştilirdi. Acaba kur'a efradı askere mi gidiyordu. Böyle bir şey olsa köy adeta ayağa kalkardı. Ne o, ne bu idi. Davul seslerinin geldiği yere yürüdüm. Tuhaf şey, davul sesleri sade bir tempoda idi. Dan dan dan dan

dan dan. Arada bir dinleniyorlar, tekrar başlıyorlardı. Yürüdükleri ses büyüyordu. Bu, bir davulun sesi değildi. Yahut bir köstü. Bu kadar gürültüyü bir davul çıkaramazdı. Ortalıkta da kimseler yoktu. Nihayet köy kahvesinin bulunduğu yere geldim. Sesler sanki etrafı yıkacak gibiydi. Kahvenin kapısı kapalıydı. Yine etrafta kimse yoktu. İçeri girdim, bir de ne göreyim: Bir köylü peykeye oturmuş, başını elleri arasına almış, yanında da iki davule.. Basıyorlar tokmağı davula. Olanca kuvvetleriyle vur da vur. Camlar zangırıyor, sade tokmağın sesi iştiliyordu, çomağın sesi kaybolmuştu. Kahveden nasıl kaçacağımı bilemedim. Ne idi bu gördüğüm şey, anlamadım. Uzaktan köyün imamı Salih Efendi gözüme ilişti.

Koştum kendisini yakaladım :

— Salih Efendi, nedir bu hal ne oluyor?
— Cahillik!.

— Ne anlayacaksın Muallim Efendi..

Köylü kısmı daima cehalette inat eder. Doğru yolu görmez. Bunun adına "Davul yakısı" derler, davul yakısı olur mu? Bulmuşlar iki ipsiz çingeneyi, davula vur da vur. Davulun sesi ile adamın baş ağrısı geçecek diye, bütün köyün başı tuttu. Buraldan kaçtılar. Halbuki bende baş ağrısı duası var. Gelseler, muska yazsam, tütsü versem, bir şeyciği kalmaz... Ama kime anlattırın? Giderler, iki çingene getirirler, güya "Davul yakısı" yaparlar. On senedir beni dinlemezler, elin çingenelerini dinlerler. Ama lâyıktır bu köye.. Baş sarıklı, ağız dualı hocanın bu köyde itibarı yok. Biz medresede dirsek çürütmüşüz, onların umurunda mı. Ama hocanın da bir ahı tuttu mu anlarlar yaptıklarını.

O, söyledi, söyledi. İçini döktü. Ama bu arada davulun sesi bir dakika bile eksilmedi.

Araştırmalar :

Gümüşhane Masallarında Atasözü, Deyim ve Beddualar

Yazan: Dr. Saim SAKAOĞLU

1969 yaz aylarında, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Enstitüsü'nün de desteklediği geniş bir derleme faaliyetine girişmiş ve Gümüşhane ilini başta bütün ilçe (Bayburt, Kelkit, Şiran ve Torul) ve bucak merkezleri (Kale; Aydın-tepe, Demirözü, Maden; Köse; Kürtün) olmak üzere büyüklü küçüklü 75 kadar yerleşme merkezini taramıştık (1). Bu derleme faaliyetleri haziran ve eylül ayları arasında dört ayrı sefer halinde yapılmış ve toplam olarak bir aydan fazla sürmüştür. Bütün malzemelerin teyple tesbit edildiği bu derlemelerde ağırlığı halk hikâyeleriyle masalların teşkil etmesine rağmen buldukça sair mahsullere de yer verilmiştir. Bu arada türkü, mâni, bilmece, ef-sane ve halk hekimliğini sayabiliriz.

Derlenen masallardan 70 adedi ayrı bir inceleme konusu olarak ele alınmış ve üzerlerinde yapılan çalışmalar tamamlanmıştır. Bu incelemeyi hazırlarken, masalarda tesbit ettiğimiz ve aynı çalışmanın çerçevesi dışında bıraktığımız bir noktaya burada kısaca temas etmek istiyoruz.

Bilhassa usta anlatıcılar masallara renk katmak için sık sık atasözü ve deyim baş vurmakta, böylece o sahadaki kabiliyetini de göstermeye fırsat bulmuş olmaktadır. Bazı sözlerin masal bünyesine sıkıca yapışmış olmasına mukabil pek çokları ihtiyarı olarak söylenmektedir. "Gönül kimi severse güzel olur" sözünü, o masalı anlatan her masalci mutlaka söylemek zorundadır. Fakat öyle sözler vardır ki anlatıcı onu ister kullanır, ister kullanmaz; hatta başka bir sözle de değiştirilebilir. Nitekim dört ayrı varyantı tesbit edilen bir masalda bu husus açık olarak göze çarpmaktadır. Bu arada başka bir masalın üç ayrı varyantında, yukarıda zikrettiğimiz atasözü aynen kullanılmıştır.

Atasözü ve deyimler, ya asıllarına uygun olarak kullanılmışlardır, veya çeşitli sebeplerden ileri gelen bazı değişikliklere uğramışlardır. Bu hususlar aşağıda ayrı ayrı belirtilmiştir.

Beddualar sayı bakımından çok azdır. Ayrı bir neşir imkânı olmadığı için onları da buraya ilâve etmekte bir mahzur gör-

müyoruz. Hayır duası olarak da sadece "Allah evini yapsın" sözüne rastlayabildik. Bu sebepten de başlığa bu hususu ilâve etmedik.

I — ATASÖZLERİ :

- A) *Aslı şekillerini koruyanlar :*
1. Gönül kimi severse güzel olur.
 2. Kardeşi kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış.
 3. Su testisi su yolunda kırılır.
- B) *Bir kelimesi mahallî bir kelimeyle değiştirilenler :*
1. Vakitsiz öten guggunun (2) "horozun" başını keserler.
- C) *Bazıları aslı şekle göre eksiktir :*
1. Eden bulur, "inleyen ölür".
 2. "İyilik et denize at", balık bilmezse Hâlik bilir.
- Ç) *Bazılarında esas kelime benzer bir kelime ile değiştirilmiştir :*
1. Tekkeyi bekleyen südünü "çorbayı" içer.
- D) *Esas kelimelerden biri zıt anlamlı bir kelime ile değiştirilmiştir :*
1. Sabrın başı "sonu" selâmettir.
- E) *Bazılarının aslı şekille yakın anlam bağı vardır :*
1. İnsanoğlunun başı kılıdır "İnsanoğlu çiğ süt emmiş".
 2. Korku cana fayda vermez "Korkunun ecele faydası yoktur".
 3. Yığılı para tez tükenir "Hazıra dağlar dayanmaz.
- F) *Bazıları ilâve sözlerle ve değişikliklerle görülür :*
1. Ölümden öte gavur köyü yok "Ölümden öte köy yok" (3).
 2. Ölümden öte yana köy yok "Ölümden öte köy yok" (4).
- G) *Atasözü olmayan fakat aynı vazifeyi gören bazı sözleri de ayrıca zikredelim :*
1. Cıgız (5) mânâyı Allah'tan gözler.
 2. Eceli dolmayan insan ölmez.
 3. Hırsız muhannet (6) olur.
 4. İlmin başı sabırdır.
 5. Karı kısmısı insanın hem şeytanıdır, hem rahmanıdır.
 6. Kendine faydası olmayanın başkasına faydası olmaz.

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Füllen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

II — DEYİMLER :

A) Aslı şekillerini koruyanlar :

1. Aklı bokuna karışmak	10. Dile düşmek
2. Başa geçirmek	11. Dillere destan olmak
3. Başını alıp gitmek	12. Eceline susamak
4. Beyninden vurulmuşu dönmek	13. Ekmeke parası
5. Birbirine düşmek	14. Gam yememek
6. Boynu kıldan ince olmak	15. Gömlekten geçirmek
7. Canı çıkmak	16. Göze girmek
9. Canına yetmek	17. Kulak vermek

B) Aslı şekli olan bazı deyimlerin değişik şekilleri de vardır :

1. Kuş uçmaz, kolan geçmez
2. Yükte hafif malda ağır
3. Yükte yeğnik pahada ağır

C) Bazı deyimler bir ek ilâvesiyle genişletilmişlerdir :

1. Dişlerini "dişini" sıkamak
2. Gözleri "gözü" açık gitmek
3. Kuş uçurtmamak "uçurmamak"

Ç) Bazı deyimler aslı şekle göre daha uzundurlar :

1. Boynu kıldan ince "kılıçtan keskin"

D) Bir kelime mahallî söyleyişle değiştirilmiştir :

1. Babalı "vebali" boynuna

E) İki unsurlu bazı deyimlerde unsurların yerleri ve kelimeler değişmiştir :

1. Aynı tas aynı hamam "eski hamam yeni tas"

Bu deyim "Eski tas eski hamam" şekli de görülür.

F) Bazı deyimlerde aslı şeklindeki bir veya iki kelime değiştirilmiştir :

1. Dil saymak "dökmek"
2. Ölümüm var, dönümüm yok "ölmek var, dönmek yok"
3. Suratından düşen bin "yüz" parça olmak

Bu deyim "bin parça" şekli bazı bölgelerde daha yaygındır.

G) Aslı şekilde anlamı veren, fakat değişik şekilde teşkil edilen deyimler :

1. Canı cehennemcin cüdasına "canı cehenneme"
2. Canını cehenneme yollamak "canı cehenneme"
3. Ocak batırmak "ocağına incir dikmek"

Ğ) Bir kısmı bölgeye mahsus olan (1, 2, 4, 5, 11 vs.) bazı sözleri de ayrıca zikredelim :

1. Ağız Almak

18. Kuş uçmaz, kervan geçmez
19. Silip süpürmek
20. Tanrı misafiri
21. Tilki uykusu
22. Tozu dumana katmak
23. Yakayı kurtarmak
24. Yanına kalmamak
25. Yükte hafif pahada ağır
26. Yüreği oynamak
27. Yüz karası

2. Ala paça döğmek
3. Cahil cümle (7)
4. Cümbüş etmek
5. Çamaşır yapmak
6. Dipten köşeden gezmek
7. Dona kalmak
8. Ekmeğe girmek
9. Gün çalımı
10. Hak dinine kavuşturmak
11. Kafasını gözünü yarmak
12. Kafayı vurup yatmak
13. Kapı kesmek
14. Karada ölüm yok
15. Kökünü kesmek
16. Kör pişman
17. Sabah açmak

III — BEDDUALAR

1. Adın da batsın, sen de bat
2. Allah gözünü kör etsin
3. Allah kahretsin
4. Babanın da başına, senin de
5. Burnunuzdan gelsin
6. Eğri saplı bıçak gerdanına uğrasın
7. Gözün kör olsun (ola).
8. Gözlerin patlasın
9. (Hay) Ocağı batası
10. Ocağın bata
11. Ocağın batsın
12. Ocağın devrile
13. Öllüğün körü

1. Bucak merkezlerinden sadece Yağmurdere'ye, birkaç kilometre kala arabalarımız arızalandığı için gidemedik.

2. Guggu: İlkbaharda gelip sonbaharda giden bir kuş. Adını çıkardığı sestense almıştır.

3. Bkz. Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler. TDK, Ankara 1969, s. 179.

4. Bkz. a. g. y.

5. Cıgız : Oyunbozan, muzıkçı

6. Muhannet: Tetikte olan.

7. Bkz. Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler, s. 267. Burada "cahil cemeke" şekli kaydedilmiştir.

İşin Kolayı

V

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

4. Sözcüklere Verilen Yanlış Anlamlar

Bir antolojiye, bir yapıta sözlük eklenmesi; yazarın, araştırmacının işinin bittiği anlamına gelmez. Sözcüklerin anlamları metindeki kullanımlarına aykırı biçimde açıklanmışsa, dahası, sözcüklere yanlış anlamlar verilmişse, "sözlük"ten yararlanma olanağı kısıtlanmış demektir.

Mutluay, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*'nde, yazık ki, birçok sözcüğü yanlış açıklamış, kimine yakıştırma anlamlar vermiş, kimi sözcükler için de "Anlamı unutulmuştur" diyerek işin içinden sıyrılmıştır!

1. Öksüz Âşık'tan alınan koşmanın ikinci dördünlüğün üçüncü dizesi antolojide şöyledir:

Gizlice uğruna severim seni (s. 55)

Bu dizedeki "uğruna" sözcüğü yanlıştır, "uğrunca" olması gerekir (48). "Uğrunca" sözcüğünün "uğruna" biçiminde yazılışının bir dizgi yanlışından ileri geldiği söylenemez. Çünkü, dipnotunda, anlamı bilinmeyen sözcükler arasında "uğrunca"ya rastlamıyoruz (s. 58). Demek ki, Mutluay, sözcüğün aslının "uğruna" olduğunu sanarak anlamını açıklamayı gerekli görmemiş.

Dizedeki "uğruna" sözcüğünün doğrusu "uğrunca"dır; bu da "gizli, gizlice" demektir. Herhangi bir sözlüğe bakınca bunu görür ama, biz, yazarın adım adım izlediği Fuat Köprülü'nün antolojisi ile bir başka kaynağı salık vermekle yetineceğiz (49).

2. Aynı koşmanın üçüncü dördünlüğünün son iki dizesini alıyorum :

Soyunum eğnimi girsem koynuna
Sabah oldu diye kaldırma beni (s. 56)

İlk dizede düzeltilmesi zorunlu iki sözcük bulunuyor. Birisi "soyunum", öbürü "eğnim".

"Soyunum" sözcüğü, sonundaki "m"yi "p"ye dönüştürerek düzeltilebilir. Çünkü, "Soyunma eğnimi" öbeği, kendinden sonraki "girsem koynuna" öbeğine anlamca bağlı olduğu için, "Soyunup eğnimi" biçiminde yazılması gerekir. "Soyunup", "soyunarak" anlamında bir ulaştır. Böyle yazıl-

mazsa, dizenin anlamı şöyle olur: "Eğnimi soyunayım, girsem koynuna." Böyle bir tümce, bozuk bir tümcedir; dilek kipiyle istek kipi aynı tümcede yan yana kullanılamaz.

Öte yandan, "soyunum" sözcüğü de yanlıştır; bu sözcük, "soyunam" biçiminde ve "soyunayım" anlamında, bölge ağızlarında geçer. Sözcük, "soyunam" yazımıyla de olsa, tümce bozuk olmaktan yine kurtulamaz. Öyleyse, dizeyi aşağıdaki gibi yazmak zorundayız:

Soyunup eğnimi girsem koynuna

Asıl yanlışlık, "eğn" sözcüğünün yazımında ve ona verilen anlamdadır. Gerçekten, antolojinin 56. sayfasının dipnotunda, sözcüğün "eg'n" ve "egi'n" diye, iki ayrı biçimde yazıldığını ve anlamının da "arka; arkasına" olarak açıklandığını görmekteyiz.

Sözcüğün hem yazılışı, hem de metindeki kullanışa göre ona verilen anlam doğru değildir. Bir kez, ne yazı, ne de konuşma dilimizde "eg'n" ya da "egi'n" örneklerine uyan bir sözcüğümüz vardır. Sözcüğün doğrusu "eğn" ya da "eğin" dir (50). Nitekim, Mutluay da, antolojinin 107. sayfasında sözcüğü "eğin" yazımıyla vermiştir.

Sözcük, 56. sayfada "arka, ile, 107. sayfada "omuz, sırt" la karşılanmıştır. Bunlardan birincisi, yani 56. sayfadaki karşılık, metne uymamaktadır. Mutluay'ın açıklamasına uyarsak, dizeden şöyle bir anlam ortaya çıkar: "Arkamı soyunup koynuna girsem". "Arkamı soyunmak", "sırtımı soyunmak" diye, Türkçede bir deyim var mıdır?

Yanlışlık, "eğn" ya da "eğin" sözcüğünün yanlış açıklamasından doğmaktadır. Çünkü, "eğn" ya da "eğin" sözcüğünün bir anlamı da "giysi" demektir (51). Hatta Anadolu'da kılığına pek önem vermeyenler için "Eğnine başına bakmıyor" derler (52). Mutluay, bunlardan habersiz olduğundan, metne ters düşen ve dizeyi anlam-sız kılan bir yola sapmıştır.

"Eğn" ya da "eğin", "giysi" olunca, o zaman, dize yanlışlıktan kurtulur ve metin, anlam yönünden düzelir. Kısacası, ozan,

"Giysimi çıkarıp koynuna girsem" demektir.

Dahası da var: "Eğnim" sözcüğü, çekime girmiş biçimiyle de "giysi" karşılığıdır (53).

3. Öksüz Âşık, Tuna'nın taşıp kabarması için:

Tazelenip akar yeğindir çuşu der (s. 61).

Mutluay, Fuat Köprülü'den aktararak (54), "yeğin"i "bereketli, feyizli, hızlı" sözcükleriyle karşılamış. Üçü de doğru. Ama metinde bu anlamlarda mı kullanılmış? Tuna gibi bir ırmak düşünün; kabarıyor, taşıyor, kıyısını bucağını sele boğuyor, bu olay "bereketli, feyizli" olarak nitelendiriyor!

İşin gerçeği şu: *Yeğîn*, "kuvvetli, şiddetli, üstün, baskın" demektir (55). Ozanın burada "yeğîn"le anlatmak istediği şey, "şiddetli, hızlı akma"dır. Bu bakımdan, "yeğîn" sözcüğünün anlamlandırılışında, metne bağlılıktan uzaklaşmıştır.

4. Yine Öksüz Âşık'ın bir koşmasındaki:

Gelmedi yâd ilde kalanlarımı

dizesinde, sadece "il" in açıklanması ile yetiniliyor (s. 62). Oysa, metinde de görüldüğü gibi, "il" sözcüğü tek başına kullanılmamıştır; "yâd il" deyimini ile kaynaşıktır. Anlamın buna göre verilmesi gerekirdi.

Kula Mehmet'in:

Kanı senin ahdın, kavli sadığın

dizesindeki "kavl-i sadık" tamlaması için de aynı şeyi söyleyebiliriz (s. 79). "Kavl" ve "sadık" sözcükleri bir tamlama kurduklarına göre, sözcüklerin değil, tamlamanın anlamını vermek zorunluluğu vardır. Kaldı ki "kavl" sözcüğüne de yine yanlış anlam yüklenmiştir: "Kavl", Mutluay'ın belirttiği gibi, "sözleşme" değil, düpedüz "söz"dür (Bütün sözlüklere bakınız).

"Sözleşme", "kavl ü karar etme"nin karşılığıdır; bir de, "etmek" yardımcı eylemiyle kullanıldığı zaman "sözleşme" anlamını verir (56).

5. Öksüz Âşık'ın:

Gamzen oku ciğerciğim delmesin

dizesindeki "gamze" sözcüğüne "yan bakış" karşılığını vermiş (s. 64). Güvenilir bütün sözlükleri karıştırdığımız zaman, hiç birisinde "gamze"ye "yan bakış" denildi-

ğine rastlamamaktayız.

İsterseniz başlıca sözlükleri şöyle bir tarayalım.

a) Ahmet Vefik Paşa, "göz kırpma, kırpık süzme" (57),

b) Şemsettin Sami, "gözle işaret, göz kırpma" (58),

c) Ahterî Mustafa Efendi, "gözle kaşla işaret etmek" (59).

ç) Mehmet Salâhî, "göz kırpması, güzel gözlerde ve hususiyile bazı gözün kuyruğunda vaki olan lâtif kırpma, hareket" (60),

d) Ali Seydi, "çeşm-i dilberin ucunda görülen harekât-ı dilfiribâne" (61),

e) Muallim Naci, "güzel gözde, hususiyile kuyruğunda görülen dilfirib harekât" (62),

f) Mustafa Nihat Özön, "göz kırpma, gözle işaret; nazla bakma" (63),

g) Ferit Devellioğlu, "süzgün bakış; çene ve yanak çukurluğu" (64),

ğ) *Türkçe Sözlük*, "göz süzme, çene ve yanaklarda gülümserken beliren çukurluk" (65) demektirler.

Görülüyor ki, kaynakların hiç birinde, "gamze" için "yan bakış" anlamına rastlanmamaktadır. Üstelik, "yan bakmak"; "haince bakmak" (66), "hasım gibi bakmak" (67), "beğenmeyerek ve kötü gözle bakmak" (68) anlamlarına da geldiği için, "gamze" sözcüğü "yan bakış"la karşılanırsa, doğrusunu bilmeyenleri asıl anlamından uzaklaştırmış olur.

6. Gelelim şu "anlatım unutulmuş" olduysöylenen ünlü "zahman" sözcüğüne.

Mutluay, Kul Mehmet'in:

Çıkarım bakarım zahman görünmez

dizesindeki "zahman" sözcüğü için, dipnotunda şu açıklamayı yapıyor: "Pek çok halk şairinin kullandığı anlamı unutulmuş bir kelime" (s. 83).

Burada biraz duralım. "Pek çok" halk şairinin kullandığı bir sözcüğün anlamı kolay kolay "unutulmaz". O nasıl sözcüktür ki, hem birçok sazşairinin şiirlerinde geçsin, hem de anlamı bilinmesin? Doğru değildir bu yargı. "Zahman" sözcüğünün anlamı bellidir, yeter ki araştırma yapılsın, kaynaklar taransın.

Uzağa gitmeye gerek yok, aynı dizide çıkan bir başka kitabın "Sözlük" bölümüne bakılıyorsa, orada, "zahman"ın "sıla, do-

ğuş büyünülen yer" olduğu görülürdü (69).

Kaldı ki, "zahman" sözcüğü üzerinde bir araştırma da yapılmış, anlamının "sıla, doğuş büyünülen yer, yurt, memleket, vatan" olduğu ortaya konulmuştur (70). Mutluay bu araştırmayı bilseydi, Kul Mehmet'in, içinde "zahman" sözcüğü geçtiği dörtlüğü ile de orada karşılaşacak, ve eskilerin "kavl-i mücerret" dedikleri soydan, laflar etmeyecekti.

İnsan her sözcüğü bilmeyebilir; ama, kendi bilmediği bir sözcük için "anlamı unutulmuş" yargısına varmak, en azından, işin kolayına gitmek olmaz mı?

(48) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. II, s. 27, no. 4.

(49) a) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. III İstanbul, 1940, s. 945.

b) *Tarama Sözlüğü*, c. VI Ankara, 1972, s. 3922 (uğrun, uğrunca), TDK Yayını.

(50) a) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. III, s. 890.

b) *Derleme Sözlüğü*, c. V, Ankara, 1972, s. 1678, 1821, 1822.

c) *Tarama Dergisi*, c. II, İstanbul, 1934, s. 992. TDK Yayını.

ç) *Tarama Sözlüğü*, c. III, Ankara, 1967, s. 1390. TDK Yayını.

d) *Türkçe Sözlük*, s. 232.

(51) *Derleme Sözlüğü*, c. VI, Ankara, 1972, s. 1822.

(52) *Derleme Sözlüğü*, c. III, Ankara, 1967, s. 1400.

(53) *Tarama Dergisi*, II, s. 993.

(54) *Türk Sazşairleri*, c. III, s. 949.

(55) *Tarama Sözlüğü*, c. VI, s. 4477; *Türkçe Sözlük*, s. 797.

(56) Şemsettin Sami, *Kamus-u Türkî*, İstanbul, 1317, s. 1107.

(57) *Lehçe-i Osmanî*, s. 1250.

(58) *Lehçe-i Osmanî*, s. 1250.

(59) *Kamus-u Türkî*, s. 969.

(60) *Ahter-i Kebir*, Dersaadet, 1321, s. 744.

(61) *Kamus-u Osmanî*, Kısım-ı Râbi', İstanbul, 1322, s. 168.

(62) *Resimli Kamus-u Osmanî*, İstanbul, 1324, s. 715.

(63) *Lûgat-ı Naci*, tarihsiz, s. 552.

(64) *Osmanlıca — Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1965, s. 221.

(65) *Osmanlıca — Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İkinci Baskı, Ankara, 1970, s. 331.

Bize gelen B KİTAPLAR

● Prof. Dr. Şükrü ELÇİN: "*Bir Nasreddin Hoca Mecmuası*". Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi'nden ayırabım. Cilt 4, sayı 1, Mart 1972 den. 24x16,5 Cm. boyunda, 19 (1—19. sf. lar) sayfa.

● Ali Rıza BALAMAN: "*Köyde Dua*". Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Mart 1972 den ayırabım. 24x16,5 cm. boyunda 8 sayfa, 5 fotoğraf (132 s. dan 139 s. ya kadar).

● Mehmet SELİMOVİC — Mahmut KIRATLI: "*Derviş ve Ölüm*". Roman. Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 225. 16,5x11,5 boyunda, 496 sayfa, 15 lira.

● Kâzım YEDEKÇİOĞLU: "*Okul Piyesleri: Diyet, Abese, Karne, Şehzade Süleyman Okulda*". 4 oyun. Edinme adresi: K. Yedekçiöğlu, Vefa Poyraz Lisesi Müdürü, Küçükköy — İstanbul. 19x12 boyunda, 144 sayfa, 5 lira.

● Aydın KERKÜK: "*Bilmeceler*". Irak Türkmenleri Ağzında, Yazarın "Önsöz" ve "Bilmecelerimiz hakkında bazı açıklamalar" başlıklı yazılarından sonra 322 bilmece verilmektedir. Kerkük'te Cumhuriyet Basımevi'nde Arap harfleriyle Türkçe olarak basılmıştır. İsteme adresi: Aydın Kerkük. Musalla Mahallesi, No. 830/82, Kerkük — Irak, 18x14 boyunda, 74 sayfa, 75 filis.

● Aydın KERKÜK: "*Çocuk Şiirleri*". Antoloji. Türk Şairlerinden Seçmeler. 1. cilt. Kerkük Cumhuriyet Basımevinde Arap harfleriyle Türkçe basılmıştır. Yazarın yukarıdaki adresinden edinilir. 17x13 boyunda, 36 sayfa, 60 filis.

(65) *Türkçe Sözlük*, s. 277.

(66) Dr. Mehmet Ali Ağakay, *Türkçede Mecazlar Sözlüğü*, Ankara, 1949, s. 53.

(67) A. y., s. 55.

(68) *Türkçe Sözlük*, s. 784.

(69) Cahit Öztelli, *Karacaoğlan*, İstanbul, 1970, s. 368.

(70) Cahit Öztelli, "Zahman Kelimesi Üzerine Bir Araştırma", *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi, sayı: 194, Eylül 1965.

I. İstanbul Festivali 21 Haziranda Başlıyor

(21. 6. 1973 — 15. 7. 1973)

Yazan : İhsan HİNÇER

"İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı"nın düzenlediği "I. İstanbul Festivali" 21 Haziran — 15 Temmuz 1973 günleri arasında yapılacaktır. Şenlik, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü'ne rasla-maktadır. Bu büyük kültür ve sanat festivaline çeşitli türde 90 gösteri dahil bulunmaktadır.

Festival programında Folklor, Türk Müziği, Türk Tiyatrosu da yer almaktadır. Bunun dışında festivale Oda Müziği, Resital, Koro, Ba-le, Senfonik Konser türünde dünyanın ve mem-letimizin tanınmış sanatçıları ve toplulukları katılacaktır.

Folklor bölümü gösterileri bu yıla mahsus

olmak üzere Ulusal nitelikte yapılacak ve 15 bölge takımı yerli ve yabancılara tanıtılacaktır. Folklor programında Karagöz, Ortaoyunu, Halk Türküleri Korusu ve Kukla da yer almaktadır. Halk Dansları Gülhane Parkı ile Rumelhisar'da, Halk Türküleri Korusu Konseri ise Darüşşafaka Konser Salonu'nda yapılacaktır. Gülhane parkı ve Rumelhisar'daki gösterilere Mehter Takımı da iştirak edecektir.

Tiyatro bölümünde ise Devlet Tiyatrosu: "Fa-tih", "Hastalık Hastası", "Kral Oedipus" piyes-lerini ve "My Fair Lady" müzikalini; İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları: "İlk Göz Ağrısı", "Hisse-i Şayia" piyeslerini oynayacaktır. Kent Oyuncuları: "Antigone" ve "İnsan Denen Garip Hayvan" eserlerini, Gülriz Sürürü - Engin Cezzar Tiyatrosu ise "Keşanlı Ali Destanı" müzikalini sunacaktır.

Türk Musikisi programlarında Münir Nurettin Selçuk İstanbul Belediye Konservatuvarı Türk Musikisi İcra Heyeti konserini, Nevzat Atlığ ise "Konservatuvar Türk Musikisi Korusu"nu yönetecektir.

Festivale katılacak ülkeler Almanya, Avusturya, Birleşik Amerika, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, İsviçre, İtalya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'dır.

Üç hafta sürecek "İstanbul Festivali"ne İngiltere "London Festival Balesi", Sovyetler Birliği "Bolşoy Balesi" Polonya ve Yugoslavya flarmoni orkestraları, İtalya "Aida" Operası, Birleşik Amerika "Modern Bale Topluluğu", Virdiöz Yehudi Menuhin, Fransa tanınmış orkestra şefleri, Avusturya, "Müzik Antiqua" Topluluğu ve orkestra şefleri, Bulgaristan "Avramov Kuarteti" ve Romanya "Amtrigal Korusu" ile katılacaklardır.

Festivali düzenleyen İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Nejat F. Eczacıbaşı, Hükmümet'in kendilerine büyük çapta yardımcı olacağı vaadini aldıklarını belirtmiştir.

İstanbul Festivali afişi

(Mengü Ertel)

Bektâşilikte Kadın

(EVLENMEK — EVLİLİK — MÜCERRETLİK)

II

Yazan : Doç. Dr. Bedri NOYAN

Kezâ, Kazak Kırgızların Koblandi Destanındaki Kadın Tanrı, bir koruyucudur. Buradaki kahramanın dünyada en büyük arkadaşları kadını ve atıdır. Atının kulağına kadını hakkında şöyle diyor: "Senin sevgili annen, bizim sevgili annemiz!". Bu destanda Koblandi bütün yenme ve zaferlerini kadınına ve onun beslediği ata borçlu olarak gösterilmiştir.

Oğuz Türklerinin destanı olan "Dede Korkut" masallarında da kadının toplum içindeki yeri dikkati çekicidir. Kadının aşaması yüksektir. Erkeklerin kadınları üzerine bir başka kadın almaları hakkında ufacık bir anıştırma, bir ima bile yoktur. "Kanturalı" öyküsünde kadın, erkek ayarındadır.

Evlenmek istediği kız hakkında babasına: "Baba, çün beni evereyim dersin. Bana lâ-yık kız nice olur? Baba, ben yerimden durmadan (kalkmadan) o durmuş (kalkmış) ola. Karakoç atıma binmeden o binmiş ola. Ben kanlı kâfir iline varmadan o varmış bana baş getirmiş ola", diyor. (Dede Korkut: Varlık Yayınları 1953, s: 102).

Bir de Duhakoca oğlu Deli Dumrul öyküsü vardır ki pek güzeldir :

Deli Dumrul, bir kuru çay üzerine köprü kurmuş. Geçenden otuz, geçmeyenden kırk akça alıyor ve kendisinden kuvvetli kimse bulunmadığı öğüncünde. Birgün ölülerine ağlayanlara: "Sizin bu yiğidinizi kim öldürdü?" diye sorar. "— Tanrı buyurdu, Alkanatlı Azrâil canını aldı", derler. Deli Dumrul :

— Yâ Kaadir Allâh, o Azraili benim gözüme göster de savaşıyım, bir daha böyle güzel yiğit canı almasın, der. Uzatmayalım Azrâil gelince Deli Dumrul'un benzi sararır, gözü kararır. Ondan öğrenir ki can veren ve alan Tanrı'dır. Azrâil'e: "Sen aradan çık, ben onunla haberleşeyim", der. Ve şöyle söyler :

Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Görklü (yani: Güzel) Tanrı!
Nice câhiller seni gökte arar, yerde ister,
Sen hod mü'minler gönlündesin!

Dâim duran Cebbar Tanrı
Bâki kalan Settar Tanrı!
Benim canımı alırsan sen alğıl,
Azraile almağa komağıl.

Tanrı da : "Madem birliğimi bildi, can yerine can bulsun. Onun canı azad olsun" buyurur. Babası, anası ne kadar dil döktüyse de kendi canlarını verip oğullarının canını kurtarmağa yanaşmazlar. İşi karısı haber alınca hemen canını vermeğe razı olur. Bunu da Deli Dumrul istemez. Nihayet Tanrı'ya: "— Eğer alacaksın ikimizin canımızı beraber al! Bırakacaksın da beraber bırak!" derler. Tanrı, bunların sevgi ve birbirlerine bağlılıklarından hoşlanıp canlarını bağışlar (Dede Korkut, Varlık Yay. 1953, s: 91 — 100).

Bu öyküde Türk kızının, kadınının eşine can feda edecek kadar bağlı oluşunu buluyoruz. Bu konuda bir de halk türküsü vardır, köylerde çok söylerler; oğul zindana düşmüş, kendisini kurtarmaları için sesleniyor :

— Selâm da söylen bubama aman
Çiftini de çubuğunu satsın aman,
Beş bini de bir araya katsın aman
Oğlum da Mahmud'um desin de aman
O çıkarsın beni zindandan zindandan!

Babanın cevabı:

— Selam da söylen Mahmud'uma,
Çiftini de çubuğumu satamam aman,
Beş bini de bir araya katamam aman
Oğlum da Mahmud'um diyemem aman
Çıkaramam onu zindandan, zindandan

Mahmud bu defa annesine baş vuruyor:

— Selâm da söylen anama aman
Sandığımı, sepetini satsın aman
Beş bini de bir araya katsın aman
Oğlum da Mahmud'um desin de aman
O çıkarsın beni zindandan, zindandan

Annenin cevabı :

— Selâm da söylen Mahmud'uma
Sandığımı, sepetimi satamam aman
Beş bini de bir araya katamam aman
Oğlum da Mahmud'um diyemem aman
Çıkaramam onu zindandan, zindandan
Nihayet Mahmud, nişanlısına sesleniyor:

— Selâm da söylen nişanlığma,
İnciğini, boncuğunu satsın aman
Beş bini de bir araya katsın aman
Nişanlığ Mahmud'um desin de amân
O çıkarsın beni zindandan zindandan
Nişanlıdan cevab :

— Selâm da söylen Mahmud'uma,
İnciğimi, boncuğumu satarım aman
Beş bini de on bin yaparım aman
Sevgilim Mahmud'um derim de aman
Çıkarırım onu zindandan zindandan

Bugün bile, halk arasında kadının kocasına bağlılığını kutsal kılan düşünüşün belgelerinden biri olan bu basit halk türküsünü bir çoğumuzun işitmiş olduğunu tahmin ediyorum.

Biz kadına nasıl değer veriyoruz. Evlilik müessesesine nasıl saygı gösteriyoruz.

Bir de şuna bakın Martin Luther'in "İzdivaç Hayatı" adlı risâlesinde şöyle bir parça var : "Kuvvetli, sıhhatli bir kadın âciz bir erkekle evlenmiş bulunur ve başkasına kaçıp gitmek yahut evliliğe hiyânet etmek istemezse, kocasına şöyle söylemelidir: 'Bak sevgili dostum, sen benim hakkımdan gelemiyorsun, beni de, benim genç vücudumu da aldattın. Aynı zamanda şeref ve imânımı da tehlikeye düşürdün. Allah indinde artık biz evli sayılmayız. İzin ver de, kardeşin veya en yakın bir dostunla gizli bir evlenme yapayım. İsim yine senin olsun ve servetin yabancı mirasçılara gitmesin. Sen beni istemeyerek aldattın, bırak ta ben de seni isteyerek aldatayım".

Ve Luther'e göre burada erkek kadına "Olur". demeğ mecbur sayılıyor (S. Evrin: Müsbet Ma'neviyat Etüdleri, C/1, s: 27, dip notu).

Hristiyanlık inanışlarından biri "Brevis omnis malitia super malitiam mulieris: Kadın kötülüğünün yanında her kötülük kalır", Antole Frânçe: Epikürün Bahçesi H. Hikây çevirisi, s: 10).

Eski Yunan'da kadın tamamen köle gibi idi. Kültürün yüksek olmasına rağmen cem'iyet çok bozuk ve ahlâksızdı. Zâten Yunan ilâhları da şehvet duygularını kösteklemeyen tiptedirler. Halikarnas Balıkcısı adıyla yazan (Cevat Şakir), Eski Yunanistanda kadın adlı bir makalesinde (Demokrat İzmir gazetesi, 17 Kasım 1957, s: 3., süt: 1-4.) şöyle yazıyor :

Nâtıkaperdaz (Oratör) Lisiyas Alkivia-

des hakkında şu vak'ayı anlatır: "Arkadaşı Aksiyokos ile beraber Helespont'da (Günümüzün Aydos'u) seyahat ederken Abidos'ta ikisi de Medontria adında bir kızla evlendiler. Bu kızla sıra ile münasebette bulundular. Kadın bir kız çocuğu doğurdu. Çocuğun kimden olduğu belli değildi. Kız büyüyünce Alkiviades kız ile yatardı ve kızın Aksiyokos'un kızı olduğunu söylerdi. Kızla Aksiyokos yattığı zaman, kızın Alkiviades'in kızı olduğunu söylerdi. Diyojen Leartus adındaki yazar, Alkiviades hakkında: "Genç iken erkekleri cezbeder ve karlılarından ayırırdı. Büyüyünce zevce-leri cezbetmeğe ve kocalarından ayırmağa koyuldu" diyor.

Kadın, Eski Yunan'da eve hapsedilen, çığnemen, ezilen ve çocuk yapan bir makine gibi idi.

★

Bektâşilerde Kadın :

Bektâşilerde Uyarıcı "Mürşid"lerin eşlerine "Ana Bacı", "Anakardeş" denir. De-debaba eşine, büyük bir saygı ifadesi olarak, "Ana Bacı Sultân" denir. Yola mensup diğer bütün bayanlara "Bacı" denir ki bu söz Anadolu'da "Kız kardeş" anlamına-dır. Kuruluşa girenler birbirlerinin kardeşi olduğu için, bu deyim pek yerinde ve gü-zeldir.

Bektâşilerde kadın, erkeğin bulunduğu yerde, başörtüsüyle bulunur. Beyaz örtü tercih edilir. Özellikle nasib alma töre-ninde elbise ve başörtüsünün beyaz olması gerektir. Hiç değilse açık renkli olabilir. O gün siyah renkli elbise giyilmez (Bacılar-da).

Türk (İnönü) Ansiklopedisi, Bektâşi ve Alevilerde kadın yalnız Ayn-ül-cem' mera-siminde başörtüsü ile, sair günlerde baş açık olur (c: 2., s: 402) diye yazıyorsa da bu yanlıştır.

Din uydurmalarının etkisinden kendisini kurtaramayan bazı mistikler kadını erkek-ten aşağı görürlerse de, vahdet-i vücüd ko-nusunda gerçeğe ulaşmış, tahakkuk aş-a-smasına varmış olan kadınları "Ricâl" ya-ni "Erler" katında saymışlardır.

Bektâşiler ise kadını erkekten hiç ayrı-mamışlardır. Kadınlara dervişlik pâyesi, mertebesi dahi verilir. Derviş kisvesi "Tâc, hırka, kemer, vs." giydirilir. Yalnız Kuru-luşunun geleneği olarak kadın "Baba" ol-

mamıştır. Bektâşilerin kadına verdikleri önem yüzündendir ki Âşıkpaşa Zade Tari-hi'nde o devrin zümreleri "Ahiyyân-ı Rûm, Abdâlân-ı Rûm..." diye sayılırken, bir de "Bâciyyân-ı Rûm" zümresi sayılmıştır.

"Yuvayı yapan dişi kuştur", atasözü Bektâşilerde tam anlamını bulmuştur. Ka-dın = Ev sayılır. Kadın almağa "Evlen-mek" denir. "Kadın; aşını, eşini, işini bil-meli", derler.

Bektâşiler, kadın hakkında dâima şefkat ve saygı duygusu beslemişlerdir. Bazı ku-ruluşlar, örneğin: Masonluk, kadınları aralarına almadıkları halde, Bektâşiler yüz-yıllarca önceden beri onlara eşit işlem yapmışlardır. Karı koca, ana baba ve kız-ları muhibbe olarak erkân görmüş ahd-ü peymân edip ikrâr ile nasib almışlardır. Ha-nımlara, kendi aralarında, adlarının sonuna Bacı sözünü ekleyerek hitab ederlerdi: Refi'a Bacı, Hüsnîye Bacı, Semiha Bacı, İpek Bacı, Çiçek Bacı gibi..

Muhibbe Bacı'lar arasında pek değerli olanları yetişmiş, şairlikleri ve kemâl ehli oluşları ile ün salmışlardır. Kadın Bek-tâşi Şairlerimiz vardır.

Kadınları ögen şiirlerden başka onların dedi-koducu olduklarını söyleyerek bu huylarını bırakmaları, bir kimseden bir kimseye söz taşıyıp ara açma ve dargınlığa sebep olmalarını öğütleyen nefesler de vardır.

Kuyu kazmak, iftira etmek, görmediğini söylemek, başkasını kötü görmek, çevresine kara sürmek gibi huyları hiç beğenmeyen Bektâşiler, kendi saygıdeğer bacılarının hepsini bu fena huylardan uzak, tertemiz görmek ister ve onları ilk günden itibaren yetiştirirlerdi. Bacılar büyüğe saygı, küçü-ğe şefkat ve izzet, konuğa "Mihmân Alidir" diye ikram ve ri'âyet, ana-baba ve eşlerine güleryüz ve sadakat ve vefâ ile hizmet yo-lunda terbiye alırlardı. Birbirlerinin işle-rine yardım ederler, bir evde toplantı olur-sa orada herbiri kendine düşeni yapmaktan zevk duyardı.

★

Sayın Cemal Bardakçı Erenlerimiz (Ale-vilik—Ahi'lik—Bektâşilik) kitabında şöyle yazıyor: "Kadın ve aile hakkındaki telak-kilerimiz de hücumu uğramıştı: Türkler kadının topluluk içindeki büyük önemini, yüksek kıymetini çok iyi biliyorlar, çok

iyi takdir ediyorlardı. Kadının, bir milletin koruyucu kuvvetlerinin en sağlamı oldu-ğunu sezmişlerdi. Bundan ötürü ona dâi-ma saygı gösterirler, onu her hususta er-kekke eşit tutarlardı. Eski zamanlarda aile ocağını, aile sürekliliğini koruyan Azyit adlı bir Tanrı'ya inanırdık. Her aile bu Tanrı adına kurulmuş bir ma'beddi. Kadın-lar da bu ma'beddeki mukaddes ateşin, aile ocağının sönmemesini sağlamak vazifesini üzerlerine almış, her yerde, herkesten say-gı görmek hakkını hâiz râhibe'lerdi. Bir milletin siyasî hayatında başgösterecek kargaşalıklardan, hele düşman istilâların-dan doğacak felâket ve musibet sellerini önleyecek, onların zarar vermemelerine, milleti tamamiyle boğub yok etmelerine engel olabilecek tek kuvvet, en dayanıklı sed aile istikrârı, aile sağlamlığı ve süre-kliliğidir. Bu itibarla Türk'lerin aile ocağını bir mabed saymaları çok doğru ve yerinde bir inançtı.

Halbuki uzun yıllar komşu olarak veya birarada birlikte yaşadığımız bazı milletler kadını evin süsü, erkeğin zevk âleti telakki ederlerdi. Bizde de bu telakkiyi aşılamağa çalışıyorlardı", (s. 42).

Biraz daha aşağıda şöyle devam ediyor: "İşte Hacı Bektâş Veli ile arkadaşları ve onların açtıkları yolda yürüyenler Müslü-manlığı ayıran, boğuşturan değil; toplayan, birleştiren, yalnız vicdanlarda kalıp bin-lerce yıllık yaşayış tarzının yuğurub ya-rattığı âdetlerimizi, an'anelerimizi, bir ke-lime ile millî ruhumuzu kökünden ve bir-den değiştirmeye kalkmayan millî bir din haline getirmeği, Türk dilini yaşatmağı, ibadet dilini de Türkçeleştirmeği, Türk ka-dınının, Türk alesinin kötü durumlara düş-melerine meydan vermemeye, kadının ka-fes arkasında değil, topluluk içinde kala-rak mukaddes vazifesini ifâya devam et-mesini sağlamağı emel ve vazife edinmiş-lerdi.

Kısaca söylemek gerekirse, her Türke; yabancı akidelerin, propagandaların tesir edemeyeceği, delip geçemeyeceği zirhli bir gömlek giydirmeye hedef tutmuşlardı", (s: 43).

Yine aynı kitabın 14. Sayfasında sayın Cemal Bardakçı şöyle yazar:

"Onu (yani: Hacı Bektâş Veli'yi) do-yuran, evinde misafir eden kadın da son-

raları Alevilerle Bektâşilerin "Kutlu Melek", "Kadıncık Ana" adlarını verdikleri ve takdis ettikleri "Fâtıma Nûriye"dir. İdris Hoca'nın eşidir".

★

Bir Bektâşi babası, eşiyle dargın olan birine şu öyküyü anlatmıştı:

Bir Mekkeli, eşinden şikâyetçi olmuş, tanınmış bir ailenin kızı diye ses çıkaramaz, birşey diyemezmiş. Birgün durumu Hz. Muhammed'e anlatmağa ve yardım iste-meğe gitmiş. Resûlullâh onun gelişinin nedenini keramet gücüyle anladığından onu kapıda karşılamış, beraberce yola çıkmışlar. Bir kabristandan geçerken, yürüdükleri dar yolda bir kurbağa görmüşler. Resûlullâh bunun üzerinden atlamamış, yanındakine: şunu yoldan kenara doğru it de geçelim, buyurmuş. Adam bir değnekle kurbağayı itince, hayvan büyüyerek bir kedi kadar olmuş. Biraz daha dürtünce bir koyun kadar büyümüş. Birkaç itme ile daha koca bir canavar, bir dev hâline gelmiş. Adam şaşkınlık içinde iken, Hz. Muhammed o canavarı okşayarak: — Sen ne güzel şey imişsin, sen ne hoş şey imişsin.. demeğe başlamış. O da böyle okşandıkça ufalarak eski hâline gelmiş ve yoldan çekilmiş. Oradan geçmişler, Hz. Muhammed durub, elini yanındaki in omuzuna koyarak şöyle söylemiş: — Evlâd.. O gördüğün kurbağa bir huysuz kadının rûhudur. Onu itip kakarsan canavar kesilir, okşarsan canavarlıktan çıkar zararsız hâle gelir. Kadınlara karşı yumuşak davran, başın dinç kalır.

★

Buna bir öykü de Fakir ekleyeyim :

Mısırlı Zünnûn'un öğrencisi "Sehl-ibn-i Abdullâh-üt-Tüsterî (vef: 283 H. — 896 M. de seksen yaşında)'nın yirtici canavarlar ile gezip dolaştığı ünlüdür. Koca kaplanlar ve arslanlar onun yanında kedi, köpek gibi olurlarmış. Bu anlatacağım öyküyü bazıları bu Sehl üzerine ve bazıları da erenlerden bir başkası üzerine söylerler.

Bu zât, eşiyle odun kesmeğe gitmiş. Eşegini otlu bir yerde bırakıp az uzaktaki odunları hazırlayıp dönünce bakmış ki bir arslan eşiği parçalamış. Arslana bağırması: — Sen onu parçaladın, şimdi bu odunları nasıl pazara götürüceğim? Gel bakalım şuraya.. deyip odunları arslanın sırtına yük-

leyerek pazara indirmiş.. Görenlerin parmağı ağzında kalmış. Odunları bir kenara yakınca arslanın sağrısını okşayarak: — Haydi bakalım, demiş, şimdi kimseye dokunmadan dosdoğru yerine git. Öbür gün geleceğim beni orda bekle..

Arslan da kuyruğunu kısar, başını eğer, tırıs tırıs ormana gidermiş. O zât oduna gittikçe onu orada bekler, odunlarını aşağıya indirirmiş.

İşte bu zâtın dehşetli aksi bir karısı varmış, Eve geleni haşlar, yoldan geçeni taşlar cinsinden bir kadın..

Gelenler, onu görenler, adamcağıza sorarlarmış: — Yâhu, erenler. Bu kadına nasıl dayanıyorsun? Bu kadar yirtici hayvanlara söz geçiriyorsun da bunu neden yola getiremedin? Senin gibi adama bunun ettikleri çekilir mi?.

Erenler cevap vermiş: — Beni kınama yın dostlarım.. Onun zulmüne sabrede ede ben bu mertebeyi buldum.

★

Bektâşi ve Alevî Bektâşiler hakkında inceleme yaparak yazı yazmış olanların hepsi bir noktada birleşirler ki bu da Bektâşi ve Alevilerde fuhuş olmayışı, kadınlarını çok nâmuslu, iffetli oluşudur.

Aile hayatları çok sağlamdır. Kadın boşamak yok gibidir. Zinâ ve özellikle sapık cinsî hareketler hiç görülmez. Örtünmeleri normal bir had'de olup ne umacı gibi kapanırlar, ne de fazla açık saçık gezerler.

Hâl böyle iken, özellikle Alevî ve Tah-tacı, Çepni gibi zümreler için ne şenî iftirâlar ve akla hâyâle sığmaz uydurmalar ortaya atılmıştır. Tamamen mesnedsiz, tamamen delilsiz bir şekilde söylenmiş olan bu dedi-kodular câhil kimseler arasında bir metâ imiş gibi gevelenmiştir.

Besim Atalay bey "Bektâşilik" adlı kitabında tamamen tarafsız olarak, bu hususta, şöyle yazıyor: "Sünnîlerin zannettiği gibi "Mum Söndürme" yoktur; bu çirkin bir iftirâ'dır". Yine biraz aşağıda şöyle yazıyor: "Mum söndürme değil, ufak bir hareket, bir küçük gürültü bile olmaz. Her şey usûl, âdâb, erkân dâiresinde dinî bir mahiyette devâm ve cereyân eder. Bu âyinlerde erenlerin rûhaniyeti hazır bilindiği için ufak bir hüremetsizlik yapılamaz", (s: 21).

Bütün toplantılarda usul ve erkânı ile,

Köy ve Köylü Oyunları :

Çumra'nın Fethiye Köyünde "Kaynanam Cadı,, Oyunu

Yazan : Şeyda OĞUZER

FETHİYE köyü Konya'nın Çumra ilçesi-ne bağlı küçük bir tatar köyüdür. Köyde genç kızlar ve delikanlılar ayrı ayrı toplanarak kendi aralarında eğlenirler. Genç kızların bu toplantılarda oynadıkları bir oyun vardır. Bu oyunun adı "Kaynanam Cadı Diyorlar" dir.

KAYNANAM CADİ DİYORLAR

Bir kız odanın ortasına oturtulur ve üzerine büyük bir örtü örtülür. Bu kız oyun icabı evin kaynanası olur. Bir iki kız da evin gelini olarak kaynananın etrafında dolaşmaya başlarlar, bir yandan da tef çalarak bir türkü havasında şu dörtlüğü söylerler :

"Kaynanam cadı hastalar oldu

Ya öldü ya ölecek

Oğlu da pezevenk doktora gitti

Ya geldi ya gelecek"

Tam bu sırada kapı çalınır ve bir kız içeri girer. Bu kız da oyun gereği evin oğludur. Oğul annesinin yanına gelerek:

— "İyi misin ana" der. Annesi de:

— "Hastayım oğul" diye cevap verir.

Oğul:

mum söndürme değil, tamamen aksine "Çerağları uyarma" yapılır ve Meydan odası ışıl ışıl nûra boğulur.

★

Daha Hazret-i Pir'in Anadolu'ya geliş hikâyesinde bile "Kadın" a yer verilmiştir. Vilâyetnâme'ye göre, Güvercin şeklinde Anadolu'ya yaklaşınca, mânâ âleminden Rum erenlerine bir selâm yolluyor. O sırada Anadolu'nun gözcüsü "Karaca Ahmed Sultân" dir. Binlerce erenleriyle sohbet ediyorlar. Fatma Bacı adlı bir olgun hanım bu selâmı fark edüb ayağa kalkarak el göğüste karşılık veriyor (Bu Fatma Bacı Karaca Ahmed'in mürşidi Sivrihisar'lı Seyyid Nureddin'in kızı'dır).

Ötekiler olayı Fatma Bacı'dan sorup öğrenince vilâyet kanatlarıyla bir perde kurdularsa da Hacı Bektâş Velî Hazretleri Arş'a kadar yükselip bunu aşar ve Suluca Karahöyük'te bir taş üzerine Güvercin şeklinde konar. Pençeleri bir hamura batar gibi bu taşa iz bırakır (Bu taş son za-

— "Doktor getireyim ana" der. Annesi: — "Getir oğlum" diye cevap verir ve oğul çıkıp gider.

Oğul gidince gelinler yine tef çalarak aynı dörtlüğü söylerler. Biraz sonra oğul tekrar kapıyı çalıp gelir ve annesine yine aynı soruyu sorar. Kaynana bu sefer oğluna:

— "Gelinler bakıyor" diye, cevap verir. Oğlu da doktor getirmez. Oğul gidince gelinler tekrar kaynananın etrafında dönmeye başlarlar. Bu sırada tef ve ayakları ile de kaynanalarına vururlar. Daha sonra oğul gelince kaynana, hem bakmıyorlar hem de dövüyorlar diye yakını. O zaman oğul gelinlere kızlar ve anama niçin bakmıyorsunuz, onu dövüyorsunuz, diye hesap sorar. Gelinler ses çıkarmazlar ve başlarını önlerine eğerler. Oğul dördüncü sefer geldiğinde annesine:

— "Ana nasılsın" diye sorduğunda hiç bir cevap almayınca örtüyü kaldırır ve annesinin ölmüş olduğunu görür.

Gelinler ise durumdan memnun kaçışlar ve oyun da böylece sona erer.

manlara kadar Kadıncık Evi'nde duruyordu. 1960 Nisanında ziyaretimde evin şimdiki sahibi olan Bay Hidâyet Akcan'dan bu taşı sordum. Kuşku bu bir cevap verdi. Yâ kaybettiler veya sakladılar sanıyorum.

Karahöyüğe konan güvercin üzerine, aralarındaki Hacı Tuğrul adlı eri şahin şeklinde salarlar. Hikâyenin arkası biliniyor.

Burada da Kadın, erkekten önce geliş olayını farketmiş olarak gösteriliyor. Bektâşilerdeki Kadın — Erkek eşitliğine ve "Ricâl Mertebesinde kadın, eksik hâlde er" sözüne bir örnek te budur.

Hacı Bektâş Vilâyetnâmesine göre, Hz. Pirin Suluca Karahöyüğe gelişinde, ilk rastladığı çeşme başındaki kadınlardır. Bunların arasında bulunan ve köyün tanınmış bir kimsesi olan "İdris Hoca" nın eşi Fâtıma Nûriye (ki Bektâşiler arasında Kadıncık Ana ve Kutlu Melek adlarıyla ve saygı ile anılır) ona evinden yağ sürülmüş bir dilim ekmek verir. Hz. Pir de: "Art-sın, eksilmesin.. Taşın, dökülmesin!" diye hayır duâ eder. (Sürecek)

Sinop Köylerinde Düğün Gelenekleri

Yazanlar : Cevdet ve Nebahat ÖZDOĞRU

Sinop çevresindeki Çerkezlerde kız ve erkekler evlenmek isteklerini doğrudan doğruya ailelerine bildiremezler. Evlenme çağı 18—20 yaşları arasındır. Birbirini beğenen kız ve erkekler düğünlerde bir başkasının aracılığıyla, erkek kızı, karşılıklı oynanan çerkez oyununa davet eder ve karşılıklı oynarlar. Kız davet üzerine oyuna kalkmak zorundadır. Daha sonra erkek kıza yenecek bir şey göndererek kendisiyle evlenmek istediğini anlatmış olur. Kız da teklifi kabul ederse karşılığını gönderir, kabul etmezse göndermez.

Gençler bu davranışlarıyla isteklerini çevrelerine sezdirmiş bulunurlar. Çevreleri de gençlerin anne ve babalarına duyururlar.

Erkek bir gece kızın akrabalarından biriyle kızın evine gider. Kızın anne ve babası kızlarının odasına girmezler ve gelen gence karşı bir şey söyleyemezler. Erkek o gece isteğini kızın odasında akrabası yanında kıza açıklar. Kız kabul ederse, düğün gönder, veya biraz düşünüyüm, der. Daha sonra aracı vasıtasıyla fikrini bildirir. İstemezse çeşitli sebepler ileri sürerek teklifi reddeder.

Kız babasına düğün gönderilir. Kız babası ister razı olsun ister olmasın; erkek bir gece kızın akrabasından biri — özellikle aradaki elçi — ve arkadaşları ile kızı babasının evinden kaçıtır. Kız ata bindirilip erkeğin kendi akrabalarından birinin evine götürülürken silahlar patlatılır ve herkes böylece o gece bir kızın kaçırıldığını anlar.

Kız ve erkek bundan sonra kendi anne ve babalarına gözükmezler. Kız kaçırıldığı gece gittiği evden dışarı çıkmaz.

Kız kaçırıldıktan sonra kaldığı evin erkeği, sözü geçen biriyle kızın babasına giderek: Emanetin bizde, bu zamana kadar senin kızındı, bundan sonra benim kızımdır. Kendi kızım gibi gelin edeceğim, der. Kız babası razı olmaz. İki, üç inek, öküz, at verileceği söylenir ve sonunda razı edilir.

Verileceği söylenen hayvanlar kız baba-

sına gönderilir. Bu hayvanlar 8—10 gün kız babasının evinde kalır. Falancanın kızı kaçtı ama şu kadar hayvan göndermişler, dedirtmek için bir müddet geri gönderilmez. Sonra içinden bir tanesi alınıp diğerleri geri gönderilir.

Erkek tarafından kadın ve kızlar, kızın kaldığı eve kızı görmeğe giderler. Kız önce gelenlerin yanına çıkmaz. Sonra çıkar ve orada bulunanların büyük küçük herkesin elini öpüp bir köşede ayakta bekler.

Düğün ve nikâh hazırlıkları başlar. Okuyucu, erkeğin yakınlarından biri olur. Falan gün düğünümüz var, buyrun, diyerek okurluğu verir.

Düğün cumartesi günü öğleden sonra başlar, pazar ve pazartesi günü devam eder. Cumartesi günü akşamüstü, atla veya kağı arabasıyla gelin göçürülür. Gelin alma alayı kızın kaldığı evin önüne gelince kapı kitlenir ve kapı parası alınmayınca kimse içeri sokulmaz.

Gelinin yakınlarından iki kadın gelinin koltuklarına girerek gelinle birlikte arabaya veya atlara binerler. Gelin göçürülürken kızın erkek yakınları, erkek evine gelinceye değin gelin arabasının veya atının çevresinde bulunurlar. Bu düğünlerin önemli çalgısı mızıkadır. Erkek evinin önüne gelince kapıdan biraz uzakta gelin arabadan veya attan indirilir. Erkek ve kız tarafları gelinin etrafını sararlar. Mızıkacı çalmır, el çırpılır, halay çekilir. Erkek tarafı geline yumruk atıp düşürmek için, kız tarafı da yumruk attırmamak için çalışırlar. Erkeklerden bir kısmı arkaları evin kapısına dönük olarak yavaş yavaş kapıya doğru giderlerken, gelin sık sık yerlere değin eğilerek reveranslarla ilerler. Böylece gelin erkek evine girer.

Gece düğün başlar, pazar günü de devam eder. Kadın ve erkek bir arada karşılıklı oynarlar, halay çekerler. Gelin pazar günü akşamı damadın konduğu için gerdeğe girilmez. Düğün pazartesi günü öğleye dek sürer. Öğleden sonra mızıkacı çalarak geline komşu gezdirilir. Her eve gi-

Akçayazı Köyünden Bilmeceler, Atasözleri, Sözcükler

Derleyen : Zeki SARIHAN

Bu yazımızla Konya'nın Karapınar ilçesinin Akçayazı köyünden derlediğimiz bilmeceler ve atasözlerinden bir demet sunuyorum. Bu arada bölgede kullanılan bir kısım sözcüklerin anlamlarını da açıklıyorum.

Bilmeceler :

- Bir nice dir, cümle âlemi giydirir kuşatır. (İğne)
- Bir koca lök; gölgesi yok (Noda)
- Dağdan gelir takla makla, aman abla beni sakla: (Ceviz)
- Dağdan gelir tekır makır, ayakları gümüş bakır: (Araba)
- Dağdan gelir taştan gelir, bir kükremiş arslan gelir: (Sel)
- Evden eve alı bayrak: (Ateş)
- Küçücük boylu, kırmızı donlu: (İğde)
- Yer altında enikli kancık: (Patates)
- Yük üstünde yarım tandır: (Ay)
- Çalıyı çektim toluyu döktüm: (Koyun kuyruğu ve kığı)
- Dağda takılar, suda ipiler, arşın ayaklı, burma bıyıklı: (Kamlumbağa)
- Şakı şakı şakılar, şakı benim elimde, ulu kavak titirer kökü benim elimde: (Dokuma tezgâhı)

rişte ev sahipleri dışardakilere pencereden şeker, ceviz, para v.b. serperler.

Komşu gezmesinden dönen düğün alayı damat evine yaklaştığı zaman — evde bulunursa — büyükanne: Eve gelin geldi, artık ben gidiyorum, diye bağırarak bohçası elinde dışarı fırlar. Herkes önüne geçerek gitmesine engel olmaya çalışırlar. Bu arada mızıkacı çalgısına devam eder. Büyükanne gideceğim diye direnir. Gitmesine engel olmaya çalışanlar: Gelin sana şunu verecek bunu verecek, diye gönlünü yaparlar. Sonunda büyükanne gelinle birlikte eve girer.

Pazartesi günü akşamı gerdekle birlikte düğün sona erer...

- Nar narlar, nar duvarda parlar, nara kadın gelmedi, nar duvardan inmedi: (Kilit)
- Hasan hasta, tabanı tasta, yemez içmez, o da bir usta (Örümcek)

★

Atasözleri :

- Ana gönlün kalmasın, koca öküz mundar olmasın.
- Benden sana öğüt, değirmeni elinle öğüt.
- Gök görmedik görgüsüz iğne yapar yurdsuz.
- Her sene keçi, püsküllü oğlak doğurmaz.
- Yağmur suyu gelir geçer, karın suyu deler geçer.
- Ya kırk odun at, ya sırt üstü yat.

★

Sözcükler :

- Bafra : Buğdayın dip-gazel yaprakları.
- Bardak : İbrik
- Cülük : Civeci
- Cülük burnu : Çimlenmiş buğday yaprağı.
- Dabaz : Kızamağa benzeyen bir hastalık.
- Döşürücü : Dilenci (devşiren)
- Guşane : Tencere
- Kömeli : Yığın, çok
- Kupa : Bardak
- Kulun vermek : Yeşillenip topraktan başını uzatmak.
- Kümük : Burunsuz
- Mısırga : Hindi
- Noda : Üzeri toprakla örtülmüş saman yığını
- Sümesiye : Boşuna, boş yere
- Şebit : Yufka ekmeği
- Ütmelik : Buğdayın ermeden önceki durumu.

(Not. 1964 yılı Aralık ayında Akçayazı köyü ilkokulu öğrencilerinden Abdî Ağa, Gökşen, Osman ve Bekir İncekara'dan derlenmiştir.)

Ayın Olayları :

Türkiye Halk Oyunları Yarışması Ankara'da Yapıldı

Türkiye Halk Oyunları yarışmasına katılan Trakya Bölgesinden Edirne Ekibi

5—10 Şubat 1973 günleri arasında Ankara'da Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu Türkiye Halk Oyunları Yarışması yapıldı. Yarışmaya 58 topluluk kendi il ve şehirlerinin bölgesel Halk Dansları ile, 33 Dernek ve kuruluş ta çeşitli bölgelere ait oyunlarla katıldı. Dansör ve dansöz sayısı 1500 üstünde idi.

Gruplar 22 kişiden fazla olmayacaktı. Elemanlara yalnız yol parası ödenecekti. Gruplar Ankara'da ikamet ve yemek parasını kendileri temin mecburiyetinde idi.

Yarışmalar, Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda yapıldı. Salona, Jüri'nin etki altında kalmaması için seyirci alınmadı. Amaç, Yurd dışı ve içi festivallere başarılı, otantik ve göze güzel görünen ekipleri göndermek için bir seçim yapmaktır.

Yarışma sonucu, ancak bir ay sonra açıklanabildi. Dereceye, bazı bölge ekipleri ile kuruluşların Halk Oyunları Takımları girdi. Kendilerine Yurd Oyunlarımızı temsilde başarılar dileriz.

Ancak, bu yarışma için Yurdumuzun en

kuvvetli bazı Halk Dansları Takımları ve Kuruluşlarına davetiye gönderilmemiştir. Bunda kusur Bakanlığın mı, yoksa bölgedeki mahalli ekipler ve komple elemanlara sahip kuruluşların mevcudiyetinden haberleri olmadığı için böyle bir davet ve uyarıda bulunamayan Bakanlığa bağlı temsilciliklerin ve valiliklerin mi olduğunu bilemiyoruz.

Asıl mühim nokta da, yarışmanın festivaller mevsiminden çok önce yapılmış olmasıdır. Zira, festival ve şenlik mevsimi pek az yerde Mayıs, Haziran, Avrupa ve Dünyanın başka yerlerinde de Temmuz—Eylül ayları arasında yapılır. O zamana kadar, ekiplerde çeşitli sebeplerle eleman kaybı ve değişmesi akla gelmeliydi.

Her şeye rağmen, büyük bir teşvik gayesi taşıyan bu yarışmayı düzenlediğinden dolayı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na tebrik ederiz. Gelecek yıllarda, bu seneki tecrübelerden faydalanılacağına, zamanın da en uygun şekilde tayin edileceğine inanıyoruz.

T.F.A.

Bir Konya Masalı :

Kabak Kız

Derleyen : Feyyaz CANER

Konya, masallar bakımından zengin bir şehirdir. Birçok Konya masalları hâlâ halkın dilinde dolaşır, zevkle dinlenir. Bundan 50—60 yıl önce, sinema, tiyatro, radyo gibi eğlence vasıtalarının olmadığı bir zamanda, Konya halkının en önemli eğlence kaynağının masallar olduğu söylenir. Bilhassa uzun kış gecelerinde, bir evde toplanarak, sıcacık mangallar başında masal dinlemek, büyük bir zevktir eski Konya halkı için. O devirlerde çocukluğunu veya gençliğini yaşamış, bugünün büyükanne ve büyükbabalarının söylediklerine göre, masal anlatan belirli kişiler olurmuş; yani her önüne gelen masal anlatamazmış ve masal anlatmak, daha doğrusu anlattığı masalı dinlettirmek — Konya tabiriyle "ağzına baktırmak — da başlıbaşına bir sanatmış.

Bu masallardan bazıları, daha önce TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI Dergisinde çıkmıştı. Ben de derlediğim, "Kabak Kız" adlı bir Konya masalını sunuyorum:

★

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir karı—koca varmış. Bu karı—koca hayatlarından çok memnunnarmış, fakat bir tek arzuları varmış: Çocuk sahibi olmak. Bir gün, kadın bahçede dolaşırken kabakları görmüş ve:

—Hey tanrım, bu küçük bitkilere kabak verdin de bana bir çocuk vermedin. Ver de istersen kabak olsun, demiş.

Gel zaman git zaman, Tanrı bu kadının duasını kabul etmiş ve ona bir çocuk vermiş. Fakat bu çocuk kabakmış. Adını da, "Kabak Kız" koymuşlar. Annesi nereye gitse, Kabak Kız'da arkasından yuvarlanırlar gelirmiş.

Aradan seneler geçmiş. Kabak Kız büyümüş. Annesi ev süpürürken yanına yaklaşır:

— Anne ver de ben süpüreyim, demiş. Ama annesi:

— Hadi ordan kabak kız, süpürge sende büyük, nasıl süpüreceksin, der, kızını terslermiş.

Fakat bu Kabak Kız'ın sırrını hiç kimse bilmiyormuş. Aslında kabağın için-

de, dünya güzeli bir kız varmış. Annesi evden gidip de, ortalıkta kimseler kalmayınca, kabağın içinden çıkar, eline bir iş alır, sedire oturarak iş işlermiş. Annesi gelirken de hemen kabağının içine giriverirmiş.

Evlerinin biraz ilerisinde de, çok yakışıklı bir beyzâde'nin konağı varmış. Bir gün bu beyzâde dürbünü ile etrafı seyrederken Kabak Kız'ı gerçek hâliyle görmüş ve aklı başından gitmiş. Kıza vurulmuş. Hemen durumu annesine anlatmış ve Onu, kızı istemeye yolamış. Akşam dünürlükten dönen oğlanın anası, oğluna çıkmış:

— Hay oğlum, sende hiç akıl yok mu? Gittiğim evin kızı bir kabak. Sen onu ne yapacaksın? Sana güzel bir kız buluruz.

Fakat oğlan, illâ da o kız diye tutturmuş, başka bir şey demiyormuş.

Nihayet, mecburen kızı oğlana almaya karar vermişler.

Kabak Kız'ın annesi, babası da şaşırılmışlar bu işe.

— Bizim kızımız Kabak Kız'dır. Ne yapacaksınız siz? Varın gidin, bizimle eğlenmeyin. Başka kız arayın.

Ama bakmışlar ki karşı taraf ısrar ediyor. onlar da kızlarını vermişler.

Büyük bir düğün yapılmış. Kabak Kız'a gelinlikler giydirmişler, tel — duvak takmışlar ve dâmâdın yanındaki bir sandalyeye oturtmuşlar, fakat kabak bu, oturabilir mi? Yere yuvarlanı yuvarlanıverirmiş.

Nihayet gerdeğe girmişler. Kız o zaman kabağın içinden çıkmış, fakat sabah olunca yine kabağın içine girmiş. Bu, her gün böylece devam edip gidermiş, ve kocasından başka da kimseler bu durumu bilmezmiş. Oğlanın anası da:

— Kabaktan bir gelin aldım, diye etraf-takilere yakınır, duruma çok üzülürmüş.

Bir gün Kabak Kız'ın kayınvalidesi ev süpürüyormuş. Kız yanına yaklaşmış:

— Anne, ver de ben süpüreyim, demiş. Annesi ise:

— Haydi ordan Kabak kız, sen nasıl süpüreceksin, demiş ve süpürgeyi tersi ile kıza bir vurmuş. Kız küsmüş ve bir köşeye oturmuş.

O gün öğleden sonra, kayınvalidesi gezmeye gidiyormuş. Kabak Kız'a:

— Haydi, sen de gel, demiş, fakat kız:

— Yo, ben gelmem, demiş.

Kayınvalidesi evden çıkınca, kız da kabağından çıkmış. Bir güzel süslenmiş. O kadar güzel olmuş ki, görenler dünya güzeli sanır. Sonra bir araba tutmuş ve kayınvalidesinin gittiği yere gitmiş. Geçmiş, kayınvalidesinin yanına oturmuş. Kayınvalide, yanına oturan kıza hayran olmuş.

— Yavrurum, sen hangi köylüsün diye sormuş.

— Süpürge köylüyüm teyze.

— Pek de güzelmışsin. Sen gibi güzeller dururken benim oğlan gitti de bir Kabak Kız aldı.

Akşama doğru, kız kayın validesinden evvel kalkmış, eve gelmiş ve yine kabağının içine girmiş.

Anne de, gelince oğluna dert yanmış:

— Hay oğlum, bugün yanıma bir güzel kız oturdu. Sen öyle bir kız almadın da, gittin bir Kabak Kız aldın.

Oğlan durumu bildiği için:

— Üzülme anne, bunda da bir hayır vardır, demiş.

Bir başka gün, kayınvalidesi çamaşır yıkarken yanına varmış.

— Ver anne, ben de yıkayayım, demiş. Kayınvalide yine terslemiş:

— Haydi ordan, sen nasıl yıkayacaksın, demiş ve kıza çamaşır tokucu ile vurmuş. Kabak Kız yine bir köşeye çekilmiş.

Kayınvalidesi, o gün de öğleden sonra misafirlğe gitmiş. Tabii arkasından bizim Kabak Kız da kabağından çıkmış ve bu sefer başka bir çeşit süslenerek kayınvalidesinin gittiği yere gitmiş. Yine varmış, kayınvalidesinin yanına oturmuş. Kayınvalide, yine nereli olduğunu sormuş. Kız bu sefer:

— Tokuç köylüyüm, teyze, demiş.

Kayınvalidesi yine oğlunun Kabak Kız aldığından, onun gibi güzel kız almadığından bahsetmiş.

Kız akşam üstü yine erkenden eve gelmiş ve kabağının içine girmiş. Kayınvalide, akşam yine oğluna çıkmış, güzel kızlar dururken Kabak Kız'ı aldığını söylemiş.

Birkaç gün sonra, kayınvalidesi baklava açmakla meşgul iken Kabak Kız yanına yaklaşmış:

— Anne, ver ben de baklava açayım, demiş. Kayınvalidesi bu sefer de:

— Haydi ordan Kabak Kız, sen nasıl açacaksın, demiş ve elindeki oklava ile Kabak Kız'a bir vurmuş. Kabak Kız yine bir köşeye çekilmiş.

Öğlen sonu, yine aynı şeyler olmuş. Kayınvalidesi misafirlğe gitmiş; arkasından da Kabak Kız. Yine kayınvalidesinin yanına oturmuş ve sorunca da, "Oklava Köylü" olduğunu söylemiş. Bir süre sonra kız eve dönmüş ve bütün olanları kocasına anlatmış. Kocası:

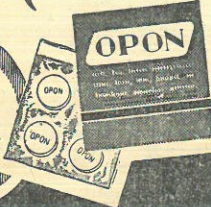
— Bugün sen kabağa girme de şu yüklüğe saklan. Biz annemle konuşurken de ortaya atlayıver, demiş. Kız da söylenenleri yapmış ve yüklüğe saklanmış. Akşam, annesi eve gelmiş ve oğluna çıkışmaya başlamış:

— Hay oğlum bugün bir kız gördüm. Oklava köylüyümüş. Dünya güzeliydi. Böyle kızlar dururken sen gittin de kabak bir kız aldın.

Kayınvalide tam bunları söylerken, kız yüklüğün kapağını açmış ve önlerine atlayıvermiş. Kayınvalidesi, heyecandan bayılmış. Ondan sonra da mutlu bir hayat yaşamışlar, Muratlarına ermişler.

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 40)

(Yeni Ajans : — 42)

TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın : 60087 — 20221/41)

DERGİMİZİN CİLTLERİ VE CİLT KAPAKLARI

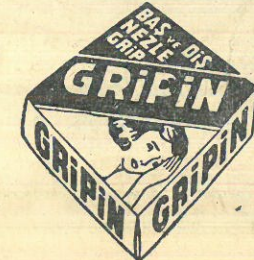
Tükenen 8 sayımızın daha ikinci baskısını yapmış bulunuyoruz. Bir haftaya kadar ciltçimizden yeni yaptırdığımız ciltleri ve cilt kapaklarını almış olacağız.

Şimdiye kadar dergimize verilmiş bulunan cilt ve cilt kapağı siparişleri derhal karşılanacak ve isteyenlerin adreslerine gönderilecektir.

Bugüne kadarki gecikmeden dolayı ciltçimiz adına dergi olarak özür dileriz.

Her cildimizin fiyatı 50 liradır. Cilt kapaklarımız ise posta parası bize ait olmak üzere 12,5 liradır. Ödemeli istendiği takdirde 5 lira eklenir.

T.F.A.

GRİPİN, nezle başlangıcında birçok fenalıklan önlemek bakımından faydalıdır. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPİN

ev cihazlarında
ARÇELİK
kalitede öncü... fiyatta ölçü

1973
4 - 9 Temmuz 1973

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

15
MAYIS 1973

İÇİNDEKİLER :

Tanburi Necdet Yaşar ve Washington—Seattle Üniversitesi İhsan HİNÇER
Kitaplar Arasında: "The Book of Dede Korkut" . . . Dr. Saim SAKAOĞLU
Tanbur Etem B. ÜNGÖR
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla : İşin Kolayı (6) H. DIZDAROĞLU
Folklorcularımız: Fikret Memişoğlu (1917—1968) . . . Ali Rıza ÖNDER
Yunus Emre'nin Sarıççek Muhabbeti Özcan SEYHAN
III. Türkiye Liselerarası Halk Oyunları Yarışması Çora HİNÇER
Bektâşilik'te Kadın (3) Doç. Dr. Bedri NOYAN
Tire'de Nişan ve Yandaşı Geleneği Gündüz ARTAN
Kars'ta Yerli Bölge Oyunları ve Giyimleri Mustafa TURAN
Hatay'dan Kıssalar: "Lokman Hekimin Vasiyeti" . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Aşık Veysel Şatıroğlu Özel Sayımız T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR — CİLTLERİMİZ

SAYI: 286

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ